

Creșterea costului vieții: recomandări pentru scăderea inflației

Christian NĂSULEA, Radu NECHITA, Diana-Florentina NĂSULEA

Banca Națională a României prognozează o rată a inflației pentru sfârșitul anului 2022 de 16,3%, iar ultima rată a inflației, confirmată pentru trimestrul III al anului, a fost de 15,9% (BNR, 2022).

Inflația poate fi definită ca o creștere generalizată a prețurilor. Anul 2022 a adus creșteri ale Indicelui Prețurilor de Consum (IPC) cu rate ale inflației ce nu au mai fost înregistrate în economia românească de la începutul anilor 2000 (INS, 2022a).

Inflația afectează pe toată lumea, însă nu în același fel. Studiul de față își propune să identifice cauzele non-monetare ale creșterii prețurilor, analizând sursa creșterilor și impactul pentru diferite segmente de populație. Explorăm, de asemenea, posibilele căi de acțiune ce pot duce la oprirea episodului inflaționist și la limitarea efectelor acestuia.

Mecanisme

Așa cum menționam anterior, inflația confirmată pentru trimestrul III din 2022 a fost de 15,9%, diferența IPC fiind calculată pentru septembrie 2022 raportat la septembrie 2021. Prețurile însă nu au crescut cu același procent pentru toate produsele, așa cum se vede în Tabelul 1.

Ies în evidență prețurile pentru unele categorii de produse alimentare cum ar fi uleiul de gătit, care înregistrează o creștere de 41,9% între octombrie 2021 și octombrie 2022. În general produsele alimentare înregistrează creșteri semnificative, peste rata medie a inflației, aspect foarte important având în vedere faptul că produsele alimentare au o pondere de 33,02% în cadrul coșului de consum (INS, 2022b). Inflația pentru produsele alimentare a fost în același interval de 20,58%.

Două alte categorii de produse ies în evidență prin creșterile foarte mari de preț, anume energia, cu o creștere de 32,4%, și combustibilii, cu o creștere de 19,7%. Adunate aceste două categorii au o pondere de 16,3% în coșul de consum și o creștere medie a prețului de 26,2%.

Împreună, produsele alimentare, energia și combustibilii reprezintă deci 49,2% din coșul de consum înregistrând o creștere medie de 22,4%¹.

¹ Calcule realizate de autorii studiului pe baza datelor publicate de Institutul Național de Statistică și de Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Energiei.

**Tabel 1: Variația prețurilor între octombrie 2021 și octombrie 2022
alături de ponderea categoriilor de produse în coșul de consum**

Produse sau servicii	Variație	Pondere	Impact
Ulei, slănină, grăsimi	41,9%	0,8%	0,3%
Energie electrică, gaze și încălzire centrală	32,4%	8,3%	2,7%
Lapte și produse lactate	26,3%	5,1%	1,3%
Produse de morărit și panificație	26,0%	5,4%	1,4%
Legume și conserve de legume	24,7%	3,4%	0,8%
Ouă	24,7%	0,6%	0,1%
Zahăr, produse zaharoase și miere de albine	22,9%	1,4%	0,3%
Apă, canal, salubritate	21,9%	2,4%	0,5%
Combustibili	19,7%	8,0%	1,6%
Pește și conserve din pește	19,1%	1,2%	0,2%
Cacao și cafea	17,7%	0,9%	0,2%
Carne, preparate și conserve din carne	15,3%	8,3%	1,3%
Transport interurban (alte feluri de transport)	15,0%	0,5%	0,1%
Alte mărfuri nealimentare	13,8%	0,7%	0,1%
Fructe și conserve din fructe	13,6%	2,4%	0,3%
Restaurante, cafenele, cantine	12,6%	1,0%	0,1%
Alte produse alimentare	12,0%	2,4%	0,3%
Alte servicii cu caracter industrial	11,7%	0,8%	0,1%
Reparații auto, electronice și lucrări foto	10,4%	0,2%	0,0%
Transport urban	9,7%	0,7%	0,1%
Îngrijire medicală	9,6%	1,4%	0,1%
Igienă și cosmetică	9,5%	1,1%	0,1%
Băuturi alcoolice	9,3%	1,3%	0,1%
Confectionat și reparat îmbrăcăminte și încălțăminte	9,0%	0,2%	0,0%
Încălțăminte	8,2%	3,4%	0,3%
Produse cultural-sportive	7,5%	3,1%	0,2%
Articole chimice	7,2%	2,7%	0,2%
Îmbrăcăminte, articole de galanterie, pasmanterie și mercerie	7,1%	4,8%	0,3%
Tutun, țigări	7,1%	7,1%	0,5%
Articole de igienă, cosmetice și medicale	7,0%	7,8%	0,5%
Cinematografe, teatre, muzee, cheltuieli cu învățământul și turismul	7,0%	0,9%	0,1%
Alte servicii	6,8%	2,0%	0,1%
Produse de uz casnic, mobilă	6,2%	3,5%	0,2%
Chirie	5,8%	1,0%	0,1%
Poștă și telecomunicații	-0,1%	5,3%	0,0%
TOTAL	15,30%	100,00%	14,83%²

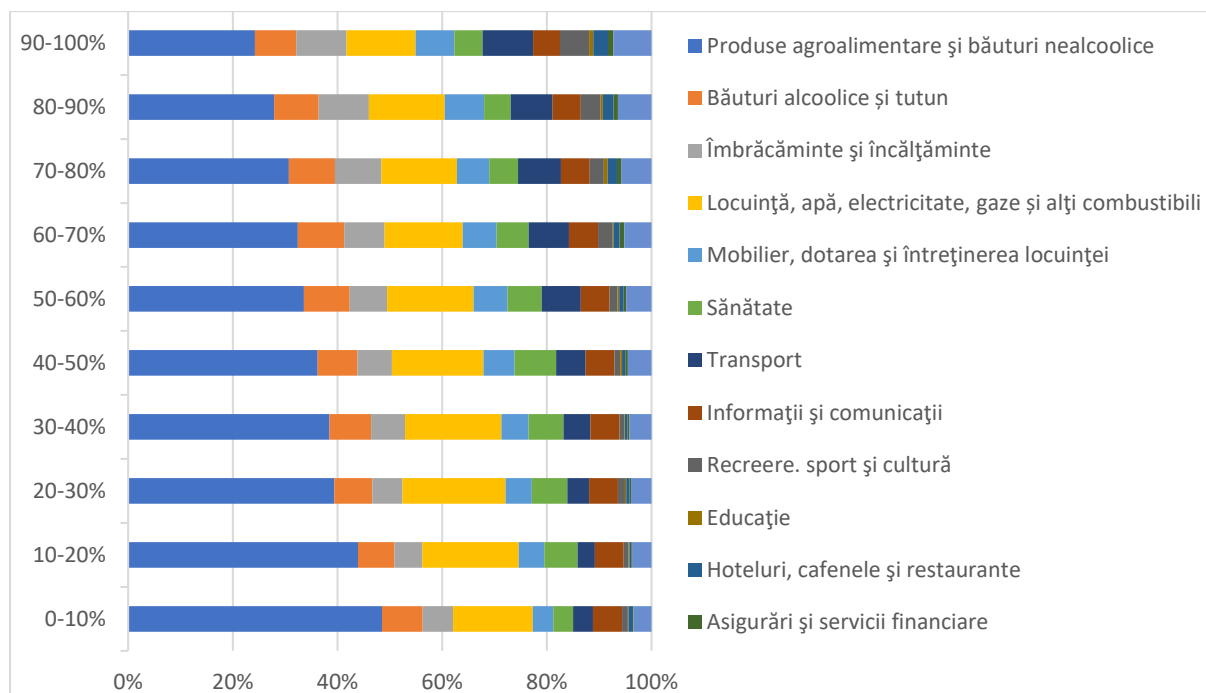
Sursa: INS (2022c)

² Diferența dintre inflația de 15,30% și impactul total de 14,83% rezultă din rotunjiri

O mențiune specială trebuie făcută în legătură cu serviciile de telecomunicații care au înregistrat o scădere a prețurilor de 0,76%³, fiind singurele servicii sau produse pentru care s-au înregistrat scăderi de preț în perioada analizată. Serviciile de telecomunicații reprezintă 3,2% din coșul de consum, procent deloc neglijabil, iar studiul de caz ce poate fi consultat în capitolul Telecomunicații al acestui studiu identifică unii factori ce pot asigura stabilitatea prețurilor sau scăderea acestora chiar și în perioade dificile.

Pentru a înțelege modul în care inflația afectează populația este important să observăm cum prioritizează românii cheltuielile. Pentru cetățenii cu venituri mici, unele categorii de produse și servicii vor avea un impact mult mai mare în bugetul familiei. În 2021 cei mai săraci 10% dintre români alocau 48,5% din cheltuielile de consum pentru achiziționarea de produse alimentare și băuturi nealcoolice față de 24,2% cât alocau cei mai bogați 10% dintre aceștia (INS, 2022d). Și în ceea ce privește energia și combustibilii, cei mai săraci 10% dintre români alocau pentru acestea până la 15,2% din venituri față de 13,2% cât alocau cei mai bogați⁴ (Figurile 1.1 și 1.2).

Figura 1.1: Structura cheltuielilor de consum

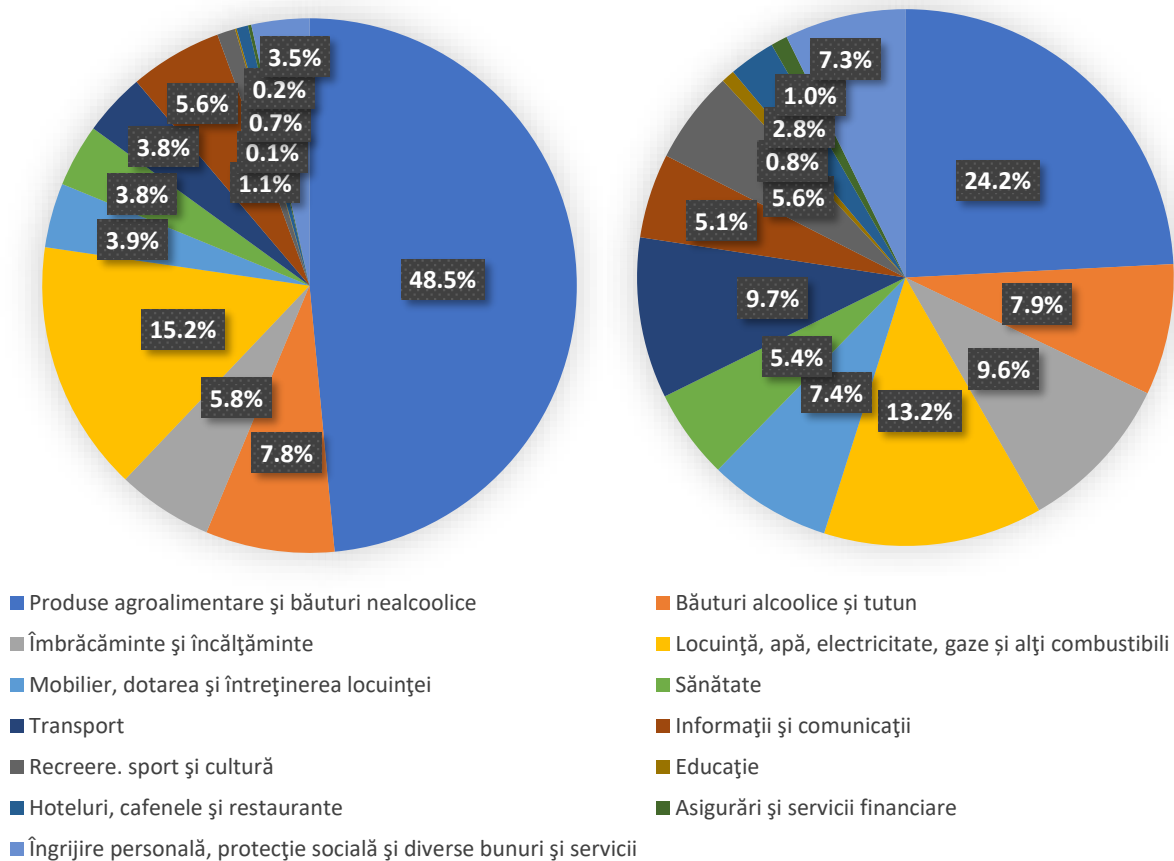

Sursa: INS (2022). Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației, în anul 2021.
https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/coordonate_ale_nivelului_de_trai_in_romania_2021.pdf

³ Procentul de doar 0.1% evidențiat în tabel este rezultatul includerii serviciilor de telecomunicații în aceeași categorie cu serviciile poștale, care au înregistrat o creștere a prețurilor de 16%, și cu abonamentele de radio și televiziune, care au înregistrat o creștere de 0,4%.

⁴ Idem

**Figura 1.2: Structura cheltuielilor de consum pentru
cei mai săraci 10% dintre români cei mai bogați 10% dintre români**

Sursa: INS (2022e)

Pentru a înțelege de ce inflația afectează în principal oamenii mai săraci, este necesară o mențiune cu privire la faptul că salariile au tendința de a se adapta mai greu la condițiile pieței. Într-o situație inflaționistă veniturile mici cresc cu întârziere mai mare. Acest lucru duce la o scădere a puterii de cumpărare pentru familiile cele mai sărace. Inflația face ca săracii să devină și mai săraci (Paul și Sharma, 2019).

Aceste diferențe, corelate cu ratele diferite de creștere a prețurilor pentru diverse categorii de produse și servicii, fac ca inflația să fie resimțită foarte diferit de către români din medii sau categorii de venituri diferite. Astfel, cei mai săraci 10% dintre români au ajuns să resimtă în luna octombrie o rată medie estimată a inflației de cel puțin 16,7%, cu cel puțin 1,4% peste rata calculată pentru toată populația României. La modul mai general, întreaga jumătate a populației României cu venituri mai mici a resimțit în luna octombrie o creștere a prețurilor mai mare decât rata oficială a inflației⁵.

⁵ Estimările au fost realizate corelând informațiile calculate de INS pentru IPC în octombrie 2022 cu informațiile calculate pentru nivelul și structura cheltuielilor totale de consum pe decile raportate pentru anul 2021. Au fost recalculat ratele ponderate ale inflației pentru a armoniza metodologiile folosite.

Statul are grijă de noi

În România și la nivelul Uniunii Europene există mecanisme menite să încurajeze un comportament responsabil în ceea ce privește consumul de alcool, consumul de tutun sau poluarea. Sunt accizate alcoolul și băuturile alcoolice, produsele din tutun, și majoritatea surselor de energie. Accizele contribuie la creșterea prețurilor la aceste categorii de produse. Altfel spus, statul are grijă de noi scumpind unele produse care ne plac.

Alcoolul și băuturile alcoolice

În ceea ce privește alcoolul și tutunul vorbim de o așa-numită „taxă pe viciu” sau „taxă pentru sănătate”. În 2006 a intrat în vigoare Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății (Monitorul Oficial, 2015). Potrivit motivării sale, legea a fost dată în scopul „combaterii consumului excesiv de produse din tutun și băuturi alcoolice, altele decât vinul și berea, precum și pentru finanțarea cheltuielilor din domeniul sănătății” și pentru „dezvoltarea infrastructurii sistemului sanitar; susținerea programelor naționale de sănătate; finanțarea activităților de combatere a consumului de alcool și tutun, precum și a altor nevoi ale sistemului de sănătate în cadrul programelor de sănătate”. Această lege instituia unele dintre accizele din Tabelul 2 și Tabelul 3, ulterior acestea fiind modificate în repetate rânduri până la forma prezentată în cele două tabele, valabilă până la 31 decembrie 2022.

La nivel european regimul general al produselor accizabile și regulile privind deținerea, circulația și monitorizarea produselor accizabile a fost reglementat, până la data de 1 aprilie 2010, prin intermediul Directivei 92/12/CEE din 25 februarie 1992, de la 1 aprilie 2010 aplicându-se Directiva 2008/118/CE din 16 decembrie 2008 privind regimul general al accizelor. Așa cum se poate observa în Tabelele 2 și 3 în cele mai multe cazuri România aplică accize peste nivelul minim impus de Uniunea Europeană.

Tabel 2: Accize aplicate alcoolului și băuturilor alcoolice

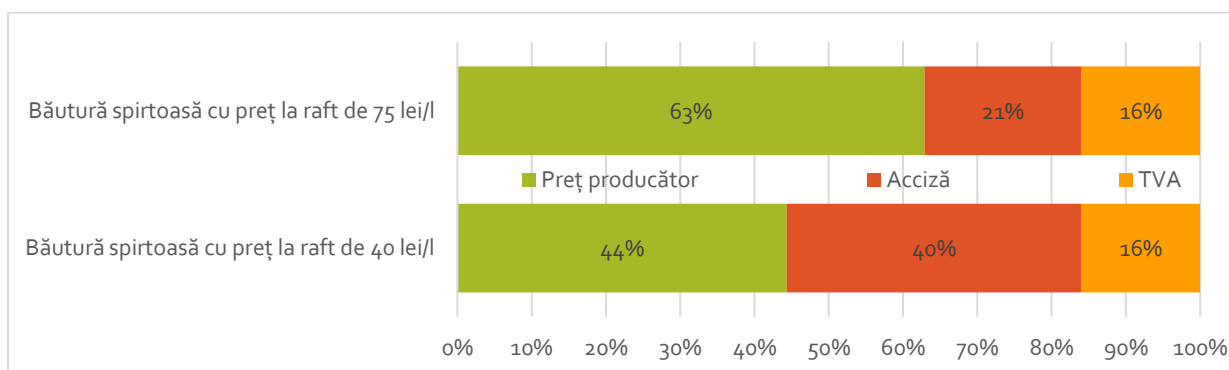
Denumirea produsului sau a grupeii de produse	U.M.	Nivelul accizelor în România (lei/U.M.)	Nivelul minim al accizelor în UE (lei/U.M.)	Diferențe față de nivelul minim al accizelor UE (%)
Bere produsă de producătorii independenți a căror producție anuală depășește 200 mii hl	hl/1 grad Plato	3,96	3,69	7%
Bere produsă de producătorii independenți a căror producție anuală nu depășește 200 mii hl	hl/1 grad Plato	2,18	1,85	18%
Vinuri liniștite	hl de produs	0	0	Nu există minim UE

Vinuri spumoase	hl de produs	56,86	0	Nu există minim UE
Produse intermediare	hl de produs	476,21	222,23	114%
Alcool etilic produs de marile distilerii	hl de alcool pur	3968,38	2716,18	46%
Alcool etilic produs de micile distilerii	hl de alcool pur	1984,19	1358,09	46%

Surse: Ministerul Finanțelor (2022a), Comisia Europeană (2022)

Impactul accizelor asupra prețului final al băuturilor alcoolice nu este neglijabil. Pentru băuturile spirtoase nivelul total al taxelor aplicate consumului (acciză plus TVA) poate ajunge să reprezinte 56% din prețul de raft al produselor (Figura 2). În exemplul calculat de noi acciza și TVA-ul aplicat accizei reprezintă 40% din prețul de raft. Altfel spus, aplicarea accizei duce la creșterea prețului de raft cu 66%⁶.

Figura 2: Taxarea băuturilor spirtoase

Sursa: Calcul realizat pornind de la informațiile legate de Regimul Accizelor publicate de Ministerul Finanțelor (2022a)⁶.

Produsele din tutun

Pentru produsele din tutun impactul este similar deși metodologia de stabilire a taxei pe viciu este mai complicată. Nivelul minim al accizelor la nivel european este stabilit la 90 Euro / 1000 țigări dar nu mai puțin de 60% din prețul mediu ponderat de comercializare cu amănuntul. Fixând acciza peste 115 EUR / 1000 de țigări legislația europeană nu mai cere respectarea procentului minim de 60% din prețul mediu ponderat de vânzare cu amănuntul. Statul român pare să fi optat pentru varianta din urmă pentru țigărete și produsele din tutun încălzit, așa cum se vede din Tabelul 3.

⁶ Calcul realizat pornind de la o sticlă de băutură spirtoasă de 1l cu o concentrație de 40% alcool pur și preț de raft de 40 lei și informațiile despre Regimul Accizelor publicate de Ministerul Finanțelor (2022). Prețul băuturii spirtoase a fost ales căutând cel mai mic preț pentru un tip de băutură spirtoasă utilizând comparatoarele de preț price.ro și compari.ro la data de 15.11.2022.

Tabel 3: Accize aplicate produselor din tutun

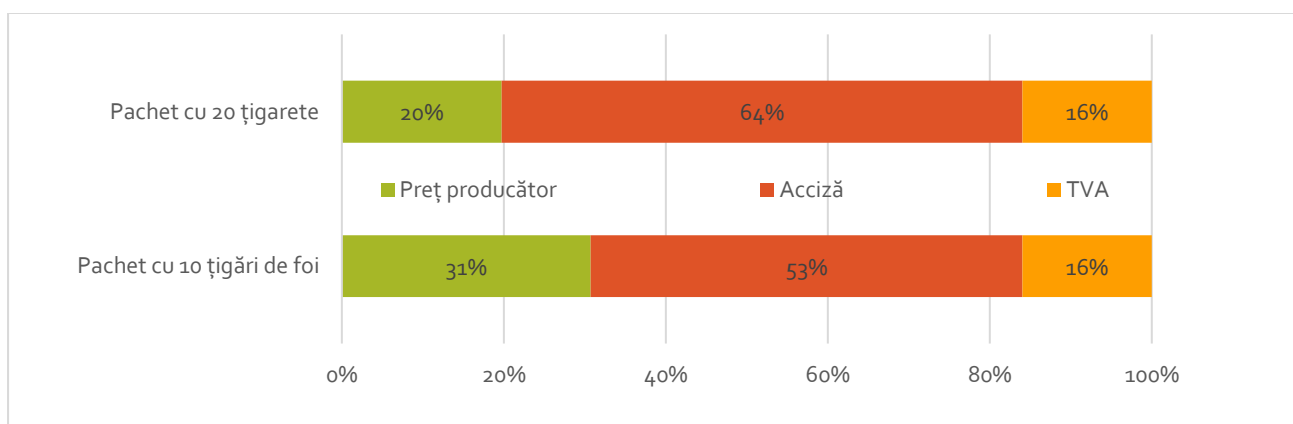
Denumirea produsului sau a grupei de produse	U.M.	Nivelul accizelor (lei/U.M.)	Nivelul minim al accizelor în UE (lei/U.M.)
Țigarete	1.000 țigarete	594,97	444,47
Țigări și țigări de foi	1.000 bucăți	346,50	59,26
Tutun de fumat fin tăiat, destinat rulării în țigarete	kg	548,61	296,31
Alte tutunuri de fumat	kg	548,61	108,65
Lichid care conține nicotină	ml	0,64	0
Tutunul conținut în produse din tutun încălzit	kg	594,97	444,47

Surse: Ministerul Finanțelor (2022a), Comisia Europeană (2022)

Taxele totale aplicabile unui pachet de țigări pot depăși 80% din prețul de raft⁷ (Figura 3). Acciza și TVA-ul aplicabil accizei reprezintă 64% din prețul de raft. Altfel spus, aplicarea accizei aproape triplează prețul de vânzare al unui pachet de țigări.

Pentru țigările de foi taxele totale pot depăși 69% din prețul de raft⁸. În această situație acciza și TVA-ul aplicat accizei reprezentând peste 53% din prețul de raft. Pe scurt, fumăm accize.

Figura 3: Taxarea țigaretelor și țigărilor de foi

Sursa: Calcul realizat pornind de la informațiile legate de Regimul Accizelor publicate de Ministerul Finanțelor (2022a) și prețurile minime identificate pe piață pentru țigări⁷ și țigări de foi⁸.

⁷ Calcul realizat pornind de la un pachet de 20 țigări cu un preț de raft de 18,5 lei.

⁸ Calcul realizat pornind de la un pachet de 10 țigări de foi cu un preț de raft de 6,5 lei.

Băuturi pe bază de zahăr

Începând de la 1 ianuarie 2023 urmează să intre în vigoare, ca urmare a modificării Codului Fiscal prin Ordonanța de Guvern 16/2022, o creștere a cotei de TVA de la 9 la 19% pentru unele băuturi care fac obiectul codurilor 2202 10 00 și 2202 99, anume apele minerale și gazificate care conțin zahăr sau alți îndulcitori sau aromatizate, sau alte băuturi precum băuturile pe bază de soia (Guvernul României, 2022). Această modificare vine în contextul mai larg al eforturilor Organizației Mondiale a Sănătății pentru prevenirea bolilor netransmisibile, precum bolile cardiovasculare, hipertensiunea, diabetul și obezitatea. Un studiu publicat de OMS în februarie 2022 examinează taxele pe băuturile nealcoolice cu conținut ridicat de zahăr adoptate de guvernele anumitor state din Europa (Belgia, Finlanda, Franța, Ungaria, Irlanda, Letonia, Monaco, Norvegia, Portugalia și Marea Britanie) (OMS, 2022a) în ceea ce privește eficacitatea și impactul acestora asupra reducerii consumului de zahăr. În ultimii ani o serie de alte studii (David Pell et al. 2021, Lee et al., 2019) au arătat potențialul impact pozitiv al unor astfel de taxe care descurajează populația de la a consuma băuturi pe bază de zahăr, dar cu toate acestea, cele mai multe state membre ale UE nu au adoptat încă o astfel de taxă pe viciu.

Adoptarea unei taxe pe viciu este argumentată prin intenția reducerii consumului excesiv al unui produs dăunător sănătății. Potrivit unui studiu recent al OMS privind obezitatea în 54 de state (OMS, 2022b), aflăm că 58% dintre adulții de la noi din țară sunt supraponderali, procent aflat ușor sub media de obezitate a UE. În același timp, datele privind consumul zilnic de băuturi răcoritoare pe bază de zahăr, furnizate de Eurostat în anul 2019, plasau România mult sub media UE. Adică, doar 3.3% dintre români consumau o băutură pe bază de zahăr zilnic, versus 9.1% media europeană (Eurostat, 2019). Un alt raport, publicat de INS în anul 2021 (INS, 2021), arăta o scădere a consumului mediu de băuturi răcoritoare pe cap de locuitor în anul 2020, comparativ cu 2019, de la 103,8 litri la 89,6 litri. Aceste date sugerează că, deși există o problemă reală cu obezitatea în România, o taxă pe băuturile pe bază de zahăr s-ar putea să nu producă efectul scontat.

Taxarea băuturilor răcoritoare pe bază de zahăr face parte din categoria impozitării regresive, care tinde să afecteze mai mult consumatorii cu venituri mici. Aceștia din urmă plătesc deja o proporție mai ridicată din veniturile lor pe mâncare și băutură iar creșterea nivelului de taxare s-ar putea traduce în mai puține resurse pentru achiziționarea produselor alimentare mai sănătoase. Mai mult, există exemple care arată că introducerea unor taxe cu scopul modificării comportamentului consumatorilor privind alegerile alimentare, poate avea un impact negativ net, așa cum s-a întâmplat în Danemarca unde în anul 2011 a fost introdusă o taxă pe grăsimile saturate, pentru ca cincisprezece luni mai târziu să fie abandonată, consecințele neintenționate devenind clare și greu de suportat pentru populație în ansamblu (Christopher Snowden, 2013).

Rămâne însă de observat care va fi impactul creșterii cotei TVA pentru aceste categorii de produse și dacă scopul, anume reducerea consumului de zahăr pentru prevenirea bolilor asociate cu acesta, va fi atins.

Cazare, restaurante și catering

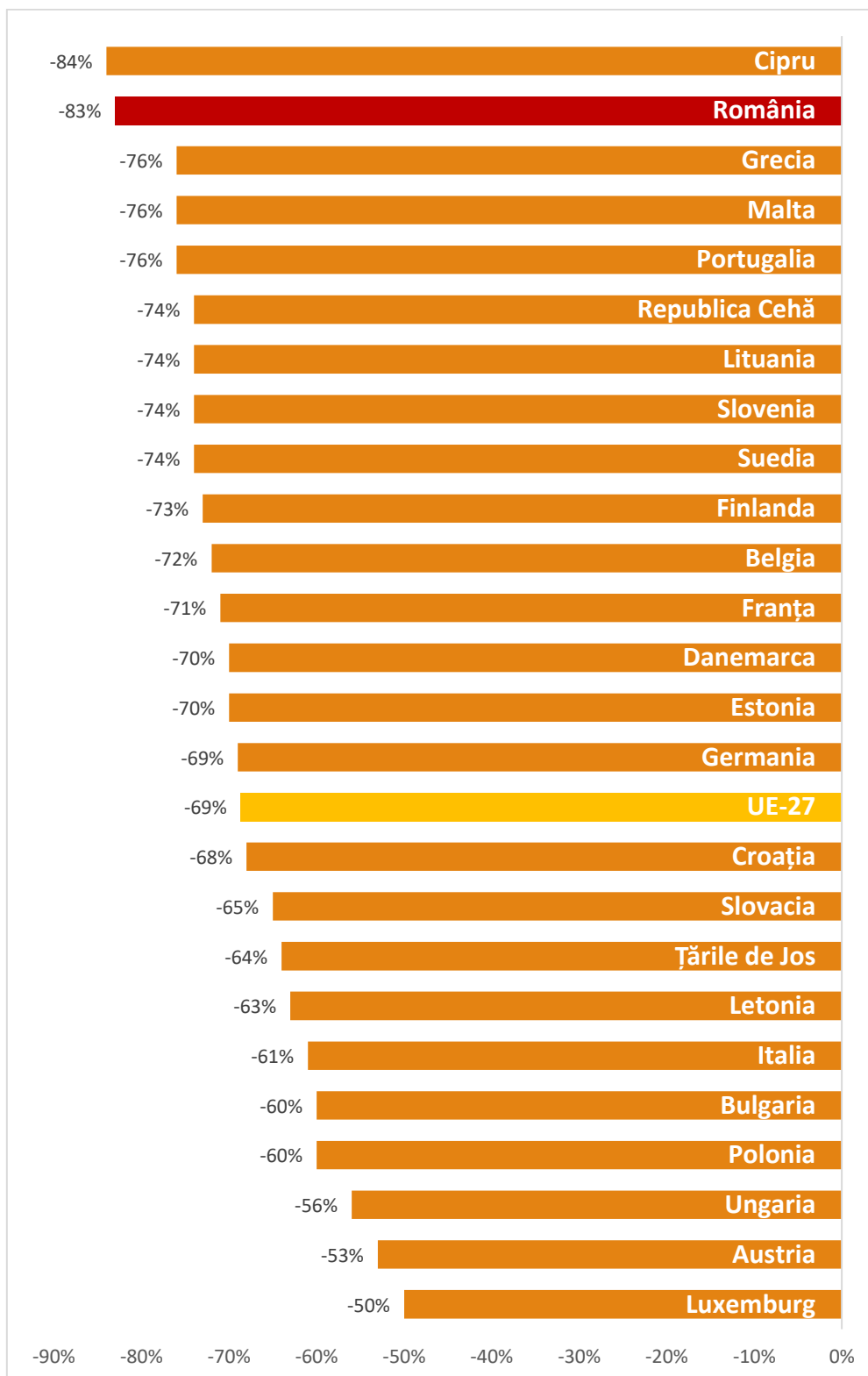
Aceeași ordonanță menționată anterior (Guvernul României, 2022) stabilește o creștere a cotei de TVA în sectorul turism și HORECA de la nivelul actual de 5% la 9% începând cu anul 2023.

Așa cum este menționat în Raportul Special privind sprijinul acordat de UE turismului, realizat de Curtea de Conturi Europeană în 2021, pandemia de COVID-19:

„a avut un impact dramatic și fără precedent asupra sectorului turismului în întreaga lume, reducând drastic fluxurile turistice și, prin urmare, veniturile întreprinderilor din acest sector. În primele trei trimestre ale anului 2020, numărul de turiști străini în UE a fost cu 67,5% mai mic decât cel înregistrat în aceeași perioadă a anului 2019. Scăderea a variat între 46% și 84 %, în funcție de statul membru în cauză. Majoritatea părților interesate din domeniul turismului intervievate de Curte se îndoiesc că cererea turistică va reveni până în 2024 la nivelurile de dinainte de criză” (Curtea de Conturi Europeană, 2021: 11).

Figura 4 arată scăderea numărului de turiști străini în statele membre UE pentru perioada ianuarie – decembrie 2019, comparativ cu aceeași perioadă a anului 2020. Cu 83% scădere, doar Cipru a fost mai afectat de pandemie în ceea ce privește turismul. Această scădere a numărului de turiști a afectat profund sectorul turistic, numărul de locuri de muncă dar și contribuția sa la PIB. Pentru sprijinirea sectorului turistic a fost oferit un pachet financiar de 449 milioane de euro prin planul național de redresare și reziliență. Rămâne de analizat cine a accesat acest pachet în funcție de mărimea firmelor din turism.

Figura 4: Scăderea numărului de turiști străini în 2020 față de 2019

Sursa: Organizația Mondială a Turismului (2022)

În acest context al unui sector deja afectat de pandemia de COVID, creșterea cotei de TVA la 9% va pune presiune suplimentară atât pe antreprenori cât și pe consumatorul final. Această creștere de 4% poate părea nesemnificativă însă ea vine pe fondul creșterilor facturilor la energie, a prețurilor alimentelor, generând astfel costuri mai mari pentru consumatorul final.

Într-o perioadă marcată de inflație în creștere, astfel de majorări ale prețurilor prin creșterea nivelului de taxare nu pot decât să pună presiuni și mai mari asupra finanțelor populației și să contribuie la accentuarea creșterii generalizate a prețurilor.

Recomandări

Accize

Accizele și TVA nu reprezintă totalitatea taxelor pe care le suportă omul de rând prin cumpărăturile efectuate. Există o serie de alte taxe incluse în prețul bunurilor, care sunt transferate către consumatorul final, cum ar fi impozitul pe venit, impozitele pe proprietate, impozitele pe mijloace de transport, taxele pentru eliberarea certificatelor, avizelor și autorizațiilor, tot felul de taxe speciale sau taxe locale. Vorbim deci de o taxare directă și indirectă multiplă, iar acest lucru nu poate fi omis atunci când trecem în revistă cauzele creșterii unor prețuri sau discutăm despre implementarea unui sistem de taxare echitabil.

O altă problemă a taxării indirecte, în special a taxării așa-numitelor „vicii”, este că nu calculăm impactul pe care îl au taxele pe vicii și nu evaluăm eficiența acestora în a își atinge scopul. Obiectivul declarat al acestor politici fiscale ține de sfera sănătății publice, însă el nu ajunge aproape niciodată să fie îndeplinit în realitate. Teoria economică ne spune că atunci când prețul unui produs crește considerabil, fie că e vorba de taxare sau de alte mecanisme care duc la creșterea prețului, dacă există substitute pe piață, consumatorii se vor orienta către aceștia. Substitutele pot fi însă la fel de dăunători sau poate chiar mai dăunători decât produsul inițial, fapt ce compromite obiectivul stipulat de autoritățile publice. Însă acest lucru este valabil când vorbim în principal de produse care nu sunt esențiale sau care au substitute ușor de accesat. Problema mai mare apare atunci când vorbim de produse care dau dependență mare, așa cum este fumatul. Creșterea accizelor duce la o reducere de mai mică amploare a cantităților consumate pe piața oficială. Mai mult, taxarea substitutelor mai puțin nocive (țigările electronice) nu ajută la îndeplinirea obiectivului teoretic, acela de a impulsiona populația să nu consume produse atât de dăunătoare. Taxarea devine, în această situație, doar un mod de a aduce venituri publice suplimentare. Există însă un mod transparent de a vedea dacă banii care vin din taxarea viciilor se duc în mod real către rezolvarea unor probleme de sănătate publică? Ajută taxarea la modificarea comportamentului consumatorului care consumă în exces sau doar forțează pe toată lumea să plătească mai mult pentru un produs, doar pentru că o parte din oameni consumă produsul acela în exces?

Având în vedere inflația în creștere și faptul că o parte semnificativă a populației, în special aceea cu venituri reduse, are dificultăți în a acoperi cheltuielile de bază lună de lună, o primă recomandare ar fi reducerea accizelor la un nivel cât mai apropiat de minimul obligatoriu stabilit prin directivele europene și efectuarea unor demersuri pentru a determina diminuarea cotelor minime impuse la nivel

european. România are posibilitatea să ceară derogări și are un cuvânt de spus la nivel european la fel cum au și celelalte state.

TVA

Creșterea cotei TVA pentru produsele din cotele tarifare 2202 10 00 și 2202 99 de la 9 la 19% de la începutul anului 2023 va contribui la creșterea prețurilor acestor produse, ceea ce va reduce puterea de cumpărare a consumatorilor. Mai mult, creșterea TVA-ului pentru serviciile hoteliere, restaurante și catering va spori presiunea economică asupra unui sector deja afectat de pandemia COVID-19. În actualul context economic recomandarea este de a reveni la cotele anterioare de TVA. În caz contrar se va exercita o presiune spre creșterea prețurilor care va conduce la o restrângere a consumului de servicii în sectorul HORECA. Este posibil un efect de domino în întregul lanț de activități economice conectate cu sectorul turistic. Spre exemplu, ne putem aștepta la reducerea numărului de locuri de muncă, la închiderea de restaurante și hoteluri, la ieșirea de pe piață a unor companii și per total la diminuarea competitivității turismului românesc.

Investiții și mediul de afaceri

Inflația are în principiu un impact negativ asupra fluxului de investiții străine directe pentru că acționează ca o taxă asupra investițiilor în contextul în care costul muncii, al capitalului și al transportului este în creștere. Inflația în creștere reprezintă un risc și face ca economia respectivă să devină mai puțin atractivă pentru investitorii străini. Nevoia de a frâna inflația devine deci una evidentă din acest punct de vedere.

Situația economică actuală ne oferă însă și prilejul de a regândi atractivitatea României ca țară gazdă pentru investițiile străine directe. În anii de după aderarea la UE, existența unei forțe de muncă calificate dar mai ales ieftină, a reprezentat un avantaj competitiv real, care a dus la atragerea unui număr relativ mare de companii străine. Pe măsură ce economia României a început să se apropie de nivelul altor state europene, decalajele s-au micșorat, crescând nivelul de trai. Acest lucru a însemnat însă că principalul avantaj care a atras inițial investitorii străini are astăzi un efect mult diminuat. O țară care este codașă în clasamentele europene la infrastructura terestră și feroviară, dar care are și probleme reale în domeniul educațional, riscă să devină din ce în ce mai puțin atractivă pentru investiții. Taxarea relativ scăzută rămâne astfel unul dintre puținele avantaje ale economiei românești. Nu putem crește taxele înainte de a dezvolta alte avantaje competitive majore care să atragă investitori și să impulsioneze dezvoltarea activității economice.

Taxele pe consum sunt mai mici decât media UE-27, acest lucru transmițând un semnal pozitiv mediului de afaceri. Totuși, ele sunt peste minimele impuse de legislația UE, și nu sunt în toate cazurile cele mai scăzute din Europa. România nu trebuie să crească taxele pentru a nu își afecta indicatorii economici și competitivitatea. Cotele reduse de impozitare trebuie însoțite și de reducerea instabilității și incertitudinii fiscale, aspecte relevante pentru investitorii străini și români.

Sistemul de taxare trebuie folosit în avantajul nostru, în limitele impuse de UE, pentru a crea un mediu de afaceri cât mai atractiv.

Energie

Dacă în cazul produselor de mai sus putem identifica obiective legate de sănătatea populației, care ar putea fi folosite ca justificare pentru introducerea taxării suplimentare a consumului, aceste intervenții sunt mult mai greu de argumentat în domeniul energiei, în mod special într-o perioadă în care românii se luptă cu neajunsurile provocate de creșterea galopantă a prețurilor. Desigur, reducerea poluării poate fi și este folosită ca argument pentru a justifica accizele aplicate produselor energetice, însă prioritatea ar trebui să fie creșterea disponibilității energiei de orice fel într-o țară în care un procent mare din populație trăiește într-o stare de sărăcie energetică.

Putem aprecia faptul că România aplică în domeniul energetic accize care sunt puțin peste nivelul minim impus la nivel european, așa cum se vede în Tabelul 4, însă într-un domeniu în care statul este un jucător extrem de important, el trebuie să facă mai mult pe partea de stimulare a ofertei.

Situația actuală

Situația actuală a prețurilor în domeniul energiei este influențată de mai mulți factori ce acționează asupra cererii și ofertei, asupra așteptărilor producătorilor și consumatorilor. Un impact deosebit asupra acestora îl au însă intervențiile autorităților în domeniul monetar și reglementările sectorului energetic.

În afară de creșterea generalizată a prețurilor, consecință inevitabilă a politicilor monetare laxiste (în special din ultimii 3-4 ani), prețurile mari la energie sunt cauzate de mai mulți factori specifici, unii care acționează de mai demult, alții care s-au adăugat recent:

- „Persecutarea” reglementară a surselor de energie considerate non-verzi: cărbune, gaze de șist, iar mai recent, motorina (interzicerea motoarelor Diesel în unele orașe) și, într-un viitor apropiat, benzina (interzicerea motoarelor cu combustie internă);
- „Persecutarea” fiscală, prin supraimpozitarea explicită (accize) sau implicită (taxe de carbon);
- Consecințele invaziei ruse în Ucraina, cu incertitudinile, perturbările și distrugerile inerente unui război, combinate cu deciziile politice de sancționare a statului agresor (embargo).

Astfel, conform Tabel 1, produsele energetice au o pondere importantă în cheltuielile gospodăriilor (8,3% la Energie electrică, gaze și încălzire centrală și 8% la Combustibili) iar creșterile prețurilor sunt ridicate: 32,4%, respectiv 19,7%). Aceste două categorii de produse au o pondere de 27,88% în totalul inflației constatate.

Producția și consumul

Conform datelor pe primele 9 luni ale anului 2022 (INS, 2022f: 76), România are un mix energetic variat și un grad relativ ridicat de acoperire a nevoilor de energie din producția internă, importurile reprezentând 25,92% din principalele resurse de energie primară, în situația prezentată nu este însă inclus consumul de masă lemnoasă, combustibil folosit de circa jumătate din gospodăriile țării, cea mai mare parte dintre ele – 80-85% – fiind situate în mediul rural. Cantitatea de lemn de foc (circa 6,5

milioane metri cubi, circa 3 milioane tone) reprezintă o treime din totalul lemnului recoltat⁹, „*ceea ce situează România, conform statisticilor oficiale, printre țările cu un consum mare de lemn de foc pentru încălzire, fiind devansată doar de Franța dintre țările cu o producție mai mare ca România*” (PWC, 2022).

Această resursă energetică nu este de neglijat, mai ales că Prin Planul Național Integrat în domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice (PNIESC) adoptat în 2021 de guvern, România și-a propus o țintă de 30,7% din consumul final de energie care să provină din surse regenerabile.

În termeni de energie (tone echivalent petrol) cele mai mari importuri au fost la petrol, atât raportat la producția internă cât și la totalul importurilor de energie.

Altfel spus, deși România se prezintă mult mai bine decât media UE, cu 41,7% din necesar acoperit din producția internă (Eurostat, 2022a), ea este încă departe de obiectivul, idealul sau mitul independenței energetice.¹⁰

Diversitatea mixului energetic există și în cazul energiei electrice (Tabel 15 p 77, INS 2022 Nov). Deși a existat un deficit acoperit prin importuri, el reprezintă un procent redus din totalul energiei electrice (2,76%). Este însă important de remarcat „gradul de integrare” cu sistemul energetic al țărilor vecine: importurile și exporturile de energie electrică reprezintă echivalentul a 24,03% din totalul consumului.

Cea mai mare scădere a producției de energie electrică a fost pe componenta hidro, din cauza secetei, iar cea mai mare creștere a provenit de la eoliene. Creșterile importurilor (14%) au fost mai mari decât creșterile exporturilor (9%).

În ceea ce privește consumul, este remarcabilă reacția populației: consumul său de energie electrică s-a redus, el reprezentând doar 91,9% din cel realizat în perioada echivalentă din anul trecut. Cel mai probabil, prețurile mai ridicate au modificat comportamentele, în timp ce creșterea eficienței energetice (de exemplu, extinderea utilizării becurilor cu led sau achiziționarea de electrocasnice din clasă energetică superioară) a avut un efect mai puțin important: ea se manifestă continuu, pe parcursul timpului și nu produce variații importante pe termen scurt.

Un sondaj din septembrie 2022 arată că „prețurile, inflația, utilitățile, prețul energiei” reprezintă principalul motiv de îngrijorare pentru populație (CURS, 2022). Scumpirile și adaptările la acestea este principalul motiv de îngrijorare afectează în mod special populația cu venituri mici. Potrivit unui studiu recent realizat de Centrul pentru Studiul Democrației, în funcție de indicatorul folosit, „sărăcia energetică” afectează circa 10-13% din români, iar facturile de energie reprezintă o povară prea grea pentru 45% din populație (Sinea et al., 2022: 11). Datele utilizate sunt din 2018, dinaintea scumpirilor succesive, deci situația actuală nu poate fi decât mai gravă.

⁹ INS 2022, Comunicat de presă Nr. 243/30 septembrie 2022, Volumul de lemn exploatat în anul 2021 p 2. https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/vol_lemn2021r.pdf

¹⁰ Rudnițchi, Constantin, 2022. Mituri și adevăruri despre energie. Nu suntem independenți, cărbunele este esențial, consumul scade, 28 NOIEMBRIE 2022 <https://www.rfi.ro/economie-150918-mituri-adevaruri-energie-nu-suntem-independenti-carbune-esential>

Reglementări

Anul 2022 a început cu... continuarea discuțiilor privind controlul prețurilor la energie; exact la fel se și încheie.

De un sfert de mileniu economiștii explică de ce controlul prețurilor agravează orice problemă pe care se presupune că ar trebui s-o rezolve. Cu toate acestea, politicienii, inclusiv cei care au un minim de educație economică, sunt tentați să apeleze la această măsură. Motivul este că, deși costurile totale sunt mai mari decât beneficiile ei, acestea din urmă sunt vizibile imediat și/sau concentrate asupra unui număr restrâns de alegători. Efectele negative ale controlului prețurilor se fac resimțite mai târziu și afectează un număr mare de persoane, care nu le identifică întotdeauna cauza. În ultimă instanță, controlul prețurilor îi afectează negativ inclusiv pe cei care s-au bucurat inițial de acest „cadou”.

Creșterile de prețuri la energie au atins niveluri greu de suportat, în special pentru familiile mai sărace și pentru anumite sectoare industriale. Cel mai adesea, ele au fost atribuite eronat funcționării pieței libere¹¹, nu distorsiunilor induse de intervenții politice sau chiar insuficienței liberalizării.¹²

O critică mai elaborată, care converge către aceeași concluzie a „vinovăției pieței”, vizează stabilirea prețului prin alinierea la costul marginal al celui mai ineficient producător. Alternativa propusă ar fi revenirea la prețuri controlate politic, în care, spre exemplu, curentul produs de hidrocentrale să aibă un preț diferit (mai mic) de cel produs în termocentrale, la rândul său diferențiat în funcție de combustibil.

Această soluție este seducătoare pentru că ar permite practicarea unor prețuri artificial mai scăzute, generând însă alte probleme: cine și după ce criterii va beneficia de prețurile mai mici?¹³ Dacă se practică tarifarea pe sistemul „cost de producție plus profit reglementat”, ce motivație mai au producătorii să-și reducă sau măcar să-și mențină costurile la nivelul actual? Dacă profitul mai mare ale tehnologiilor mai eficiente este practic transferat forțat către consumator, care este motivația investitorilor să aleagă tehnologii mai eficiente decât altele? Dacă mecanismul prețurilor este dereglat, de unde mai știm care variantă este mai eficientă economic?

Reacțiile politicienilor la creșterile prețurilor au fost rapide dar neinspirate, sub presiunea unei opinii publice insuficient informate sau suficient de dezinformate. S-a optat mai degrabă pentru blocarea pieței, nu pentru eliminarea distorsiunilor combinată cu atenuarea impactului asupra unor categorii sociale defavorizate.

¹¹ Deutsche Welle România, 2022. România în tornada prețurilor, <https://www.dw.com/ro/rom%C3%A2nia-%C3%AEen-tornada-pre%C8%9Burilor/a-62769838>

¹² Păcuraru, Gabriel Cosmin, 2022. Anomalia „pieței libere” de energie din România și o mostră de prostie europeană, <https://www.contributors.ro/anomalia-pietei-libere-de-energie-din-romania-si-o-mostra-de-prostie-europeana/> și Păun, Cristian, 2022. Să acuzi piața și liberalizarea de situația actuală din energie și gaze trădează o lipsă acută de logică și educație economică, <https://republica.ro/sa-acuzi-piata-si-liberalizarea-de-situatia-actuala-din-energie-si-gaze-tradeaza-o-lipsa-acuta-de-logica>

¹³ Această situație s-a constatat când Hidroelectrica n-a mai putut face față cererilor de conectare din partea consumatorilor casnici, interesați de prețul mai mic. Național, 2022. Hidroelectrica face pasul înapoi. Se acceptă clienți noi, dar contractarea este blocată. <https://www.national.ro/social/hidroelectrica-face-pasul-inapoi-se-accepta-clienti-noi-dar-contractarea-este-blocata-781195.html>

Plafonarea prețului lemnului de foc este o ilustrație de manual a consecințelor acestei intervenții. Prețul a început să crească (odată cu cel al altor surse de energie) încă din 2021, când au apărut solicitări pentru creșterea ajutoarelor sociale de încălzire și chiar pentru plafonarea prețului. În toamna anului 2022, această creștere s-a accelerat, iar autoritățile au dorit să protejeze una dintre cele mai vulnerabile categorii socio-demografice: locuitorii vârstnici din mediul rural. Soluția adoptată prin OUG nr. 134/2022¹⁴ a fost cea a plafonării prețului la lemnul de foc la 400 de lei/mc (1.500 lei/t la brichete și 2.000 lei/t la peleți), sub cel practicat deja pe piață amintit în chiar textul ordonanței: „*în rețelele de bricolaj sau la revânzători au fost înregistrate prețuri care depășesc 700 lei/mc*”.

Ideea implicită era de a elimina intermediarii sau de a le reduce marja, încurajându-se vânzarea directă către consumatori a acestui „*produs derivat*”, cum este numit în ordonanță. Romsilva, deținută de stat, se conformează formal, dar rămâne de verificat dacă există și disponibilitate la prețurile afișate.¹⁵ Măsura era aplicabilă începând de la 10 zile de la publicare, doar pentru contractele semnate ulterior, până la 31 martie 2023. Nu putem ști dacă amenda de 3.000-5.000 de lei va putea forța vreun vânzător să încheie un contract cu o zi, săptămână sau lună înainte de 31 martie în loc ca el să aștepte până în 1 aprilie.

Efectul plafonării la un preț situat un pic peste jumătatea celui de pe piață a condus la dispariția de pe piața oficială a lemnului de foc, a brichetelor și a peleților precum și apariția unei piețe paralele. Această situație a avantajat rețelele de defrișări ilegale și a mărit vulnerabilitatea celor mai săraci locuitori ai țării. Fondul forestier fiind inegal repartizat, gospodăriile rurale din zonele de câmpie (unde se situează cele mai sărace județe din țară) pot ajunge în situația de a nu putea achiziționa lemn de foc pentru iarnă altfel decât la un preț mai ridicat decât cel de dinaintea plafonării, care să includă și prima de risc a celui care încalcă legea.

Consecințele negative anunțate de economiști și de reprezentanții sectorului economic respectiv s-au manifestat rapid, autoritățile au admis eroarea și s-au angajat să corecteze. Ordonanța de corectare a Ordonanței de Urgență din 5 octombrie nu fusese încă emisă la momentul publicării acestui articol.

Vești rele

Declarațiile privind ieșirea grupului Enel din România transmit un semnal negativ, deși intenția încă nu a fost notificată oficial către ANRE (condiție prealabilă unei tranzacții). Această decizie vine după alte retrageri notabile în ultimii ani: Exxon și CEZ. În afară de considerente privind strategia grupului italian,

¹⁴ Ordonanța de urgență nr. 134/2022 *privind unele măsuri în vederea protejării consumatorului final în ceea ce privește utilizarea materialelor lemnoase și a produselor derivate din lemn, pentru încălzirea locuinței în sezonul rece*, Monitorul Oficial Partea I nr. 970 din 05 octombrie 2022.

http://sgglegis.gov.ro/legislativ/docs/2022/09/dwzn78_4rj5y6qhx2t1p.pdf Este remarcabilă instabilitatea legislativă sugerată de numerele respective: în doar nouă luni din 2022, au fost emise 134 de ordonanțe de urgență, iar deciziile autorităților au avut nevoie de 907 ediții ale Monitorului Oficial pentru a fi publicate. Altfel spus, o medie de 3 ediții pe zi, sau aproape 5 ediții pe zi lucrătoare!

¹⁵ Romsilva, 2022. Prețuri lemn de foc pentru populație.

http://www.rosilva.ro/articole/prețuri_lemn_foc_pentru_populatie__p_2377.htm

cel mai probabil motiv este legat de pierderile înregistrate de grup ca urmare a plafonării prețurilor de vânzare către populație, în condițiile creșterii celor de achiziție și a costurilor de producție.¹⁶

Realizări și vești bune

Deconectarea Ucrainei și Republicii Moldova de sistemul Comunității Statelor Independente și conectarea la cel al UE (ENTSO-E) deci (și) la cel din România. Momentul ales s-a dovedit a fi deosebit de oportun. Testele au fost prevăzute pentru dimineața zilei de 24 februarie 2022, urmând ca deconectarea efectivă să aibă loc în 2023. Invazia rusă din aceeași zi a transformat testul în deconectare efectivă, cu un an mai repede decât era ea prevăzută. După o scurtă perioadă în care sistemele energetice ucrainean și moldovean au funcționat în izolare, la jumătatea lunii martie, s-a realizat conectarea Ucrainei și Republicii Moldova la rețeaua europeană.

Această interconectare a permis într-o primă etapă utilizarea excedentului din Ucraina în Moldova și România, iar acum, de la jumătatea lunii octombrie, după bombardamentele care au distrus parțial capacitățile de producție ucrainene, România asigură circa 90% din necesarul de energie electrică a Republicii Moldova.¹⁷

Reducerea prețului barilului de petrol de la maximele de 122-123 \$/baril atinse în ultimul an la valori comparabile cu cele de dinaintea invaziei (85 \$/baril), combinată cu situația specifică pieței românești (reducerea consumului, creșterea nivelului stocurilor) a contribuit la reducerea prețurilor combustibililor la pompă¹⁸. O dezbateră recurentă privește rapiditatea și măsura în care fluctuațiile prețului internațional al petrolului sunt reflectate în prețurile la pompă. Ca răspuns la aceste preocupări, Consiliul Concurenței a făcut o analiză a prețurilor la pompă fără taxe la carburantul standard (benzină sau motorină) pentru perioada 01.07.2019-30.06.2022 (Consiliul Concurenței, 2022). Concluzia raportului este că *„Pe baza datelor agregate la nivel de săptămână, atât pentru benzină cât și pentru motorină, în majoritatea cazurilor analizate se acceptă ipoteza unei ajustări simetrice a prețului la pompă în funcție de evoluția cotației Platts”*.

Altfel spus, ajustările prețurilor combustibilului se fac aproximativ la fel de rapid în sus și în jos, în funcție de prețul petrolului. Mai mult, *„simetria ajustării prețului la pompă în funcție de modificările cotațiilor Platts pentru benzină este mult mai bine susținută”* în perioada analizată față de cea constatată într-un studiu similar corespunzător perioadei 2014-2018. Creșterile de prețuri care au avut loc nu sunt deci imputabile caracterului ne-concurențial al distribuției produselor petroliere, ele fiind, cum am amintit, legate de politicile monetare (creșterea accelerată a masei monetare în ultimii ani),

¹⁶ Rusu, Florin, 2022. Ce active din România vrea să vândă Enel, ce se va întâmpla cu contractele și cu clienții companiei. 24 noiembrie. <https://www.profit.ro/povesti-cu-profit/energie/ce-active-din-romania-vrea-sa-vanda-enel-ce-se-va-intampla-cu-contractele-si-cu-clientii-companiei-20928593?> și Petrescu, Roxana, 2022. România pierde încă un greu din energie: Italienii de la Enel trec de la investiții record la exit în numai doi ani. „Ne ducem unde reglementările susțin investițiile”, Ziarul Financiar, 23 noiembrie, <https://www.zf.ro/companii/energie/romania-pierde-inca-un-greu-din-energie-italienii-de-la-enel-trec-de-21344005>

¹⁷ Mărculescu Matîș, Roxana, 2022. Cum a ajuns România să țină becul aprins peste Prut. Filmul celei mai mari crize de energie din istoria Republicii Moldova, 21 noiembrie. <https://panorama.ro/moldova-criza-energie-romania-electricitate-gaz/>

¹⁸ Rusu, Florin 2022. Ieftinire record a carburanților, într-o singură zi, 30 noiembrie, Motorina a căzut la minimul ultimelor 2 luni, <https://www.profit.ro/stiri/economie/tabel-ieftinire-record-a-carburantilor-intr-o-singura-zi-motorina-a-cazut-la-minimul-ultimelor-2-luni-20935691>

fiscale (creșterea accizei de la 1 ianuarie 2022) și de situația internațională (războiul din Ucraina, sancțiunile la adresa Rusiei, deciziile OPEC etc.).

Grupurile 3 și 4 de la Centrala Nucleară de la Cernavodă, cu o putere de 700 MW/unitate, sunt prevăzute în *Proiectul de Strategie Energetică a României 2019-2030 cu perspectiva anului 2050* precum și în *Planul Național Integrat în domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice*. Etapa 1 a proiectului a fost lansată în 25.11.2021, când s-a semnat contractul dintre Energonuclear S.A. și Candu Energy, Membră a grupului SNC-Lavalin și Autoritatea de Proiectare a Unităților 3&4 și OEM Candu (Producătorul Original al Tehnologiei Candu). Etapa a doua (18-24 de luni) constă în lucrări preliminare, obținere de avize și rafinarea analizei de fezabilitate. La sfârșitul acestei etape se va lua decizia finală și, cel mai probabil, vor începe lucrările propriu-zise (etapa a 3-a), cu darea în funcțiune în 2030-2031.¹⁹ US Eximbank a emis scrisori de interes pentru finanțarea etapei a 2-a, existând disponibilitate pentru întregul proiect. Un acord interguvernamental România SUA în domeniul energiei nucleare, semnat în 2020, menționează o disponibilitate de finanțare de a US Eximbank de 7 miliarde USD²⁰.

În septembrie 2022 a fost lansată compania de proiect RoPower Nuclear SA, deținută în părți egale de SC Nuclearelectrica SA și Nova Power & Gas SA, al cărei obiectiv este implementarea primei centrale electrice NuScale VOYGR-6 în România. Este vorba de 6 mici reactoare modulare (SMR) cu o putere individuală de 77 MW, deci un total de 462 MW, care vor fi situate pe locul unei foste centrale pe cărbune, în Doicești. Termenul de finalizare anunțat de este până la sfârșitul acestui deceniu.²¹

La 15 iunie 2022, Black Sea Oil and Gas (controlată de fondul de investiții american Carlyle) anunțat că a început extracția de gaz și pomparea sa în sistem. Este vorba despre un zăcământ de mică adâncime, estimat la 10 miliarde metri cubi (10 BCM), aproape cât consumul anual al României. Dacă exploatarea acestuia s-ar desfășura pe 10 ani, aceasta ar echivala cu aproape 10% din consumul anual. Potrivit acordului cu statul român, cantitățile respective pot fi vândute inclusiv la export. Chiar dacă nu ar fi vândut pe piața internă, această producție suplimentară contribuie indirect la reducerea dependenței României și a UE față de gazul vândut de firme controlate de dictaturi agresive. Un alt efect pozitiv este creșterea concurenței pe o piață dominată de mari jucători, cu efecte negative asupra consumatorilor.²²

¹⁹ Nuclearelectrica, 2022. Dezvoltarea proiectelor. Unitățile 3 și 4. <https://www.nuclearelectrica.ro/activitati-pentru-dezvoltarea-proiectelor/unitatile-3-si-4/> <https://ripostapenet.ro/2022/11/09/eximbank-2-scrisori-emise-pentru-finantarea-serviciilor-tehnice-de-pre-proiect-furnizate-de-sua-pentru-unitatile-3-si-4-ale-nuclearelectrica/>

²⁰ Dan, Carol 2022. US Exim Bank emite scrisori de interes pentru reactoarele 3 și 4 de la Cernavodă, 9 noiembrie, <https://www.forbes.ro/us-exim-bank-emite-scrisori-de-interes-pentru-reactoarele-3-si-4-de-la-cernavoda-298312>, Dumitrache, Marius, 2022. EXIMBANK! 2 scrisori emise pentru finanțarea serviciilor tehnice de pre – proiect furnizate de SUA pentru unitățile 3 și 4 ale Nuclearelectrica!, 9 noiembrie și World Nuclear News, 2022. US Exim Bank offers finance for Cernavoda 3 and 4. 9th November. <https://www.world-nuclear-news.org/Articles/US-Exim-Bank-offers-finance-for-Cernavoda-3-and-4>

²¹ Nuclearelectrica, 2022. Comunicat de presă, 27 septembrie: Nuclearelectrica SA și Nova Power & Gas SRL lansează RoPower Nuclear SA, compania de proiect pentru dezvoltarea de reactoare modulare mici în România. <https://www.nuclearelectrica.ro/2022/09/27/nuclearelectrica-sa-si-nova-power-gas-srl-lanseaza-ropower-nuclear-sa-compania-de-proiect-pentru-dezvoltarea-de-reactoare-modulare-mici-in-romania/>

²² Nuțu, Otilia, 2022. Primele gaze din Marea Neagră: adevărata veste bună, 16 iunie 2022. <https://www.contributors.ro/primele-gaze-din-marea-neagra-adevarata-veste-buna/>

În aceeași direcție se înscrie și anunțul făcut de OMV-Petrom privind începerea în 2025 a extracției de gaze dintr-un zăcământ de pe platforma continentală a Georgiei.²³

Încă din 25 mai 2022 au fost anunțate progrese în ceea ce privește conducta care ar conecta Serbia cu România (gazoduct BRUA)²⁴ în ciuda schimbărilor în guvernul sârb, prim-miniștri celor două țări au anunțat că proiectul va continua.²⁵

Recomandări

Termen scurt

Renunțarea la strategiile de plafonare a prețurilor (care demotivează atât economisirea cât și producerea resurselor) și atenuarea eventuală impactului social prin alte mecanisme de compensare, sub condiție de venit. Mecanismul trebuie însă să stimuleze economisirea resurselor inclusiv de către persoanele beneficiare ale ajutorului.

Evitarea de către guvernanți a adoptării de noi măsuri care includ „controlul prețurilor” și, ideal, chiar și evocarea acestui gen de măsuri ineficiente și contraproductive.

Reducerea de către România a accizelor pe energie până la nivelul minim permis de UE.

Termen mediu

Accelerarea eforturilor de **interconectare** la electricitate și gaz. Astfel, consumatorii câștigă prin creșterea concurenței (prețuri mai reduse, mai stabile) și prin creșterea siguranței livrării (o rețea interconectată este mai puțin vulnerabilă la accidente sau atacuri și este mai reactivă).

Extragerea gazului din perimetrele de gaz deja identificate, cum ar fi cel de 42-84 miliarde de metri cubi din zona Neptun Deep (off-shore, Marea Neagră) sau cel de 30 miliarde de metri cubi de la Caragele (jud. Buzău)²⁶ și chiar **continuarea prospecțiunilor** (inclusiv la gazele de șist). Desigur, statul nu poate interveni direct în acest proces, dar o poate face indirect, prin calitatea sa de acționar al unora din firmele care dețin concesiunile. O altă contribuție a statului ar fi evitarea decapitalizării lor prin pretenția de distribuire de dividende (care sunt folosite la acoperirea unor cheltuielilor publice care nu sunt suficient de justificate: cheltuieli pentru consum, privilegii acordate unor categorii de funcționari etc.). Poate însă că o contribuție și mai importantă a statului ar consta în asigurarea unei

²³ Ionescu, Adrian N. 2022. OMV Petrom va extrage gaze din Marea Neagră dintr-un zăcământ al Georgiei, mai devreme decât dintr-unul românesc nou. 18 iulie 2022. <https://cursdeguvernare.ro/omv-petrom-va-extrage-gaze-din-marea-neagra-dintr-un-zacamant-al-georgiei-mai-devreme-decat-dintr-unul-romanesc-nou.html>

²⁴ Slonescu, Adrian N, 2022, Serbia se va putea conecta la gazoductul BRUA în 2024. Proiectează conducta până la granița cu România. 25 mai 2022. <https://cursdeguvernare.ro/serbia-se-va-putea-conecta-la-gazoductul-brua-in-2024-proiecteaza-conducta-pana-la-granita-cu-romania.html>

²⁵ Diac, Mihai, 2022. Se construiește un gazoduct România – Serbia. 28 noiembrie 2022.

<https://romanalibera.ro/economie/economie-international/se-construieste-un-gazoduct-romania-serbia/>

²⁶ Nuțu, Otilia, 2022. Primele gaze din Marea Neagră: adevărata veste bună, 16 iunie 2022.

<https://www.contributors.ro/primele-gaze-din-marea-neagra-adevarata-veste-buna/>

stabilități legislative, cerută în mod explicit și public de către investitorii români și străini²⁷. Încetarea prospecțiunilor de către Chevron, vânzarea participației Exxon în exploatarea zăcămintului Neptune Deep nu sunt neapărat în interesul României. Retragerile investitorilor și litigiile la curtea de Arbitraj de la Paris (cum este cel cu BSOG²⁸) nu sunt un semnal pozitiv pentru alți investitori potențiali. Incertitudinea ar fi redusă și dacă politicienii și funcționarii de rang înalt s-ar abține să facă diverse propuneri de impozite speciale, clauze de achiziții privilegiate sau chiar naționalizări.

Un obiectiv care poate fi atins este asigurarea măcar a consumului casnic și industrial pentru nivelul actual, dacă nu chiar posibilități de export (livrare intracomunitară) pentru a reduce gradul de dependență față de furnizori controlați de dictaturi agresive.

Autoritățile române trebuie să fundamenteze și să inițieze propuneri pentru reducerea nivelului minim accizelor la energie la nivel UE. Strategia energetică a UE este subordonată unor imperative fiscale și ecologice. Scumpirea artificială a energiei amenință competitivitatea firmelor UE, a economiei în ansamblu și, în ultimă instanță chiar finanțarea modelului social european sau calitatea mediului înconjurător care sunt invocate ca argumente ale acestei politici. Acest lucru este și mai important pentru România, care are o populație mai săracă decât media UE și nu-și permite o energie scumpită artificial.

România are interesul să se poziționeze explicit și pro-activ în favoarea energiei nucleare, alături de Franța, în toate instanțele UE.

Termen lung

Creșterea producției de energie nucleară, chiar revizuirea critică a normelor care se dovedesc excesive, apoi stabilizarea lor pentru a putea trece la standardizare, producție „de serie”, prefabricate etc. Astfel, costurile construirii unei centrale nucleare pot fi reduse semnificativ fără rabat de la calitate.

Re-analizarea și, dacă este cazul, revizuirea obiectivelor asumate prin Green Deal. Recentele evenimente de pe scena internațională și creșterea costurilor energiei cauzate de măsuri luate în trecut trebuie să lanseze o discuție serioasă: cât de rațională este cheltuirea a trilioane de dolari/euro pentru o reducere cu o fracțiune de grad pe parcursul unui secol față de alternativa adaptării la schimbările climatice. Decizia nu este de tipul „totul sau nimic”, ci una marginală, luată în funcție de costurile marginale și beneficiile marginale ale fiecărei politici în parte.

²⁷ Energynomics, 2022. Verchere: Avem nevoie de stabilitate în Legea offshore pentru a extrage gazele din Marea Neagră. 23 septembrie 2022. <https://www.energynomics.ro/verchere-avem-nevoie-de-stabilitate-in-legea-offshore-pentru-a-extrage-gazele-din-marea-neagra/>

²⁸ Nicuț, Mihai, 2022. BSOG extrage gaze la maximum din Marea Neagră, 3 mil. mc zilnic, dar nu oprește arbitrajul internațional cu statul român. 28 iunie 2022. https://www.economica.net/bsog-extrage-gaze-la-maximum-din-marea-neagra-3-mil-mc-zilnic-dar-nu-opreste-arbitrajul-international-cu-statul-roman_594966.html

Telecomunicații

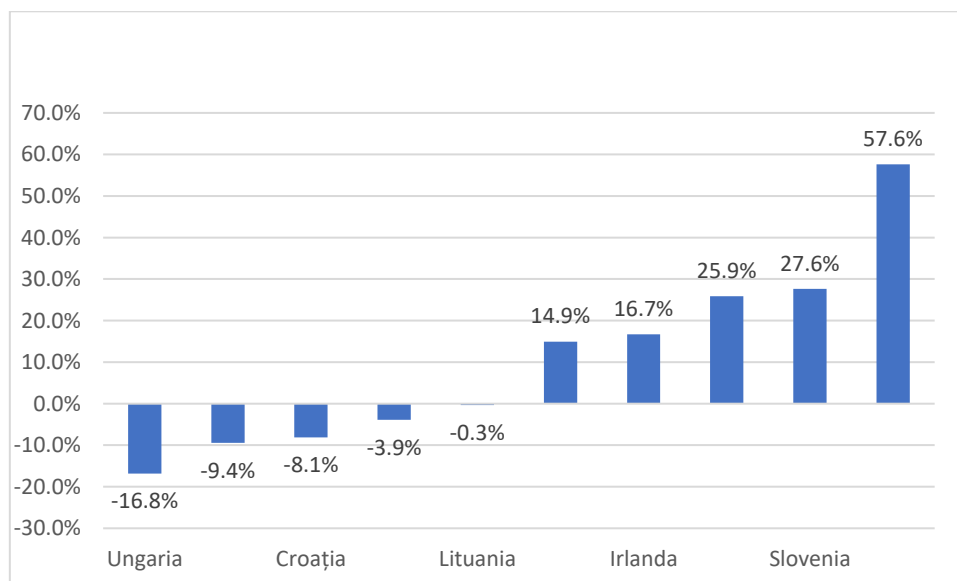
Domeniul telecomunicațiilor este atipic pentru economia românească. Este singurul domeniu în care s-a înregistrat o scădere a prețurilor în perioada octombrie 2021-octombrie 2022, prețul serviciilor de telefonie scăzând cu 0,76% (INS, 2022b). Pe termen mai lung, între anul 2015 și 2022 prețul serviciilor de telefonie fixă a scăzut cu 9,5% (Eurostat, 2022b).

Serviciile de furnizare a accesului la Internet, deși au înregistrat o creștere a prețurilor între 2015 și 2022, se situează mult sub rata inflației pentru această perioadă. Creșterea totală a prețurilor serviciilor de internet a fost de 3,33% (Eurostat, 2022c) în timp ce inflația cumulată pentru același interval de 7 ani a fost de 33,72% (Eurostat, 2022d).

Calitatea serviciilor este de asemenea foarte ridicată, viteza internetului fix de la noi din țară fiind în top 10 la nivel mondial (Ookla, 2022). În România viteza medie de descărcare prin conexiuni fixe era, în luna octombrie 2022, a doua cea mai mare în rândul țărilor UE, după Franța, România mai fiind depășită la nivel european doar de Elveția și Monaco (Eurostat, 2022b).

Cum se face că în sectorul telecomunicațiilor întâlnim astfel de performanțe ce nu se regăsesc în alte domenii? Cu siguranță putem atribui o parte din aceste rezultate progresului tehnologic. Tehnologia avansează, calitatea se îmbunătățește și prețurile pentru furnizarea serviciilor scad. Dacă aceasta ar fi însă singura explicație ar trebui să vedem efecte similare asupra prețurilor serviciilor de telecomunicații peste tot în Europa sau chiar peste tot în lume. Însă, în timp ce prețurile serviciilor au scăzut la noi în țară ele au suferit creșteri semnificative în alte țări europene (Figura 5).

Figura 5: Top 5 scăderi și top 5 creșteri ale prețurilor serviciilor de telefonia fixă (2015-2022).

Sursa: Eurostat (2022b)

Analiza unei relații de tip cauză-efect între cadrul legislativ și nivelul prețurilor ar trebui să țină cont de condițiile de piață din sectorul telecomunicațiilor și din alte domenii, de condițiile de piață din țara noastră și din alte state etc. și depășește cadrul acestui studiu. Totuși, această relație poate fi ilustrată prin câteva exemple.

Pentru comparație, ne putem raporta la domeniul energetic. Deși acesta are specificul său, în ambele cazuri, avem de-a face cu furnizarea unor servicii după un model similar. Ambele piețe sunt considerate a fi liberalizate deși distribuția către consumatorul final este reglementată, forțându-se distincția între vânzătorii de servicii și operatorii de rețea.

Nivelul de reglementare în domeniul telecomunicațiilor este relativ scăzut. Există zeci de directive UE, zeci de legi și ordonanțe, emise de autoritățile române (încă în vigoare) și sute de decizii ale Autorității Naționale pentru Administrare și Reglementare în Comunicare (ANCOM), toate menite să reglementeze domeniul. Acestea se adaugă unui număr mare de legi care afectează cadrul economic și fiscal în general. Impactul reglementărilor asupra activității în domeniul energetic este mult mai mare decât în cel al telecomunicațiilor, iar constrângerile impuse sunt mult mai severe.

Și în domeniul telecomunicațiilor sunt necesare avize de mediu, iar numărul de licențe pentru anumite activități este limitat de ANCOM. Cu toate acestea, costul și timpul necesare îndeplinirii formalităților legale pentru intrarea pe piață sunt mai mici decât în domeniul energetic.

În anul 2021 activau în domeniul telecomunicațiilor (diviziunea CAEN 61) 2322 agenți economici, iar în domeniul energetic (diviziunea CAEN 35) 2346 agenți economici (Tabel 7) (Ministerul Finanțelor, 2022b, ONRC, 2022).

Tabel 7. Firmele din domeniul telecomunicațiilor în anul 2021: număr, cifră de afaceri, profit

CAEN	Telecomunicații	Nr. firme active	Cifra de afaceri (mil. lei)	Profit (mil. lei)
6110	Activitati de telecomunicatii prin retele cu cablu	1.021	4.201	292
6120	Activitati de telecomunicatii prin retele fara cablu (exclus prin satelit)	370	13.584	893
6130	Activitati de telecomunicatii prin satelit	77	134	22
6190	Alte activitati de telecomunicatii	854	2.289	246
61	TOTAL	2.322	20.209	1.453

Sursa: Ministerul Finanțelor (2022b), ONRC (2022)

Tabel 8. Firmele din domeniul energetic în anul 2021: număr, cifră de afaceri, profit

CAEN	Energie	Nr. firme active	Cifra de Afaceri (mil. lei)	Profit (mil. lei)
3511	Productia de energie electrica	1.926	20.950	6.743
3512	Transportul energiei electrice	6	3.708	2
3513	Distributia energiei electrice	30	5.907	95
3514	Comercializarea energiei electrice	173	28.708	492
3521	Productia gazelor	19	464	11
3522	Distributia combustibililor gazosi, prin conducte	44	4.630	256
3523	Comercializarea combustibililor gazosi, prin conducte	52	20.352	587
3530	Furnizarea de abur si aer conditionat	96	4.242	45
35	TOTAL	2.346	88.961	8.231

Sursa: Ministerul Finanțelor (2022b), ONRC (2022)

Deși, ca număr de agenți economici cele două domenii sunt foarte apropiate, raportând numărul de firme la cifra de afaceri observăm că firmele din domeniul energetic au o cifră de afaceri medie de 4,4 ori mai mare decât cele din domeniul telecomunicațiilor. Profitul mediu în energie este și el de 5,6 ori mai mare decât în telecomunicații. Diferența este explicată de concurența mai accentuată în telecomunicații, domeniu mai puțin îngrădit de reglementări, cu o piață pe care accesul este mai puțin restricționat.

Recomandări

Domeniul telecomunicațiilor este mai puțin reglementat decât alte domenii. Situația relativ mai bună poate fi ameliorată. Trebuie găsite în continuare oportunități pentru debirocratizare și pentru simplificarea accesului pe piață a potențialilor investitori.

Din punct de vedere al taxării, nu trebuie luate niciun fel de măsuri speciale. Autoritățile trebuie să reziste tentației manifestate în alte domenii, de a oscila imprevizibil între subvenționare și suprataxare.

Pensii

Sistemul public de pensii este într-o situație gravă

Situația actuală este de o gravitate intuită dar subestimată de public și ignorată de acțiunile politicienilor.

Potrivit unui sondaj derulat în septembrie 2022 de ISRA Center pentru APAPR (Asociația pentru Pensii Administrative Privat din România), doar 37% dintre români au încredere că statul nu va avea nici o problemă cu plata pensiilor, iar 55% dintre români se tem că statul nu va putea să le asigure o pensie decentă²⁹. Poate că acest sentiment explică în parte de ce contribuabilii români fac tot posibilul pentru a evita să contribuie la sistemul public de pensii. (Aici se încadrează nu numai munca la negru, ci și asumarea riscurilor și poverii administrative aferente statutului de PFA).

Reforma pensiilor a fost tardivă și limitată

Avertismente privind tendințele de agravare a situației sistemului public de pensii au fost emise încă de la mijlocul anilor 1990. Soluția adoptată de guvernanți a fost cea sugerată de Banca Mondială, construită pe trei piloni: un sistem public de stat în regim de repartitie (Pilon 1), un sistem administrat privat, cu capitalizare în conturi individuale (Pilon 2) și un sistem cu contribuții voluntare capitalizate în conturi individuale (Pilon 3).

Diferența este semnificativă: în cazul Pilonului 1, contribuțiile celor activi sunt colectate la comun, în Bugetul Asigurărilor Sociale, și cheltuite imediat pentru pensiile celor mai vechi în sistem. Sistemul este similar unui joc piramidal, cum a recunoscut un ministru al muncii³⁰. La Pilonii 2 și 3, contribuțiile sunt depuse, acumulate și capitalizate în conturi individuale, unde se reinvestesc și dividendele sau dobânzile titlurilor din fondul respectiv. Titularul își păstrează dreptul de proprietate asupra acestora, drept care poate fi transmis moștenire urmașilor în caz de deces prematur.

Deși legislația era în formă finală încă din 1998, ea a fost adoptată doar în 2004, iar transpunerea ei în practică a fost întârziată în total cu un deceniu, până în 2007 (Camera Deputaților, 2022a). Contribuțiile obligatorii la Pilonul 2 proveneau din redirectionarea unei părți din contribuțiile stabilite pentru Pilonul 1. Contribuțiile pentru Asigurările Sociale (P1) se ridicau la un total de 29% din salariul brut (9,5% angajat și 19,5% angajator), din care erau redirectionate 2% către P2.

Această prevedere se aplica doar contribuabililor care aveau sub 35 de ani în 2007, cei cu vârsta între 35 și 45 aveau posibilitatea să aleagă alocarea celor 2% fie spre P1, fie spre P2. Cei peste 45 de ani rămâneau mai departe integral în sistemul de pensii prin repartitie.

²⁹ APAPR, 2022. Români își doresc pensii duble față de posibilitățile statului, dar nu își permit să economisească pe cont propriu, 1 noiembrie 2022. <https://apapr.ro/romanii-isi-doresc-pensii-duble-fata-de-posibilitatile-statului-dar-nu-isi-permit-sa-economiseasca-pe-cont-propriu/>

³⁰ Este vorba despre Ioan Botiș, Ministrul Muncii în 2011, când a făcut această afirmație. Carp, Dan, 2011. Ponzi. Radio România Actualități, 4 martie 2011. <https://www.romania-actualitati.ro/arhiva-emisiuni/romania-impreuna/ponzi-id22834.html>

Procentul redirecționat de la P1 la P2 urma să crească anual cu 0,5%, urmând să ajungă la un nivel de 6% în 2016. Criza din 2008 a fost invocată de guvern ca motiv al amânării acestei creșteri până în 2010. În prezent, contribuția de asigurări sociale este de 25% din salariul brut, din care pentru cei eligibili se redirecționează 3,75% din salariul brut către Pilonul 2. (Procentul a fost modificat deoarece între timp, contribuțiile sociale impropriu numite ale angajatorului au fost integrate în salariul brut, cum este corect din punct de vedere economic).

Contribuțiile voluntare la Pilonul 3 erau limitate doar în mod indirect, deoarece deductibilitatea lor fiscală era plafonată la echivalentul a 400 de euro/an.

Astfel, reforma a fost nu doar tardivă, ci și limitată din punct de vedere al sferei de cuprindere (doar o parte din angajați), al sumelor implicate (contribuții și deductibilități fiscale reduse) și al obiectivelor urmărite. Scopul principal al reformei era salvarea, perpetuarea sistemului public de pensii bazat pe repartitie și nu înlocuirea lui progresivă printr-un sistem prin contribuții capitalizate în conturi individuale.

Problemele sistemului public de pensii persistă și se vor agrava

Viabilitatea acestui sistem – Pilonul 1 – este periclitată de însăși structura lui, care depinde de raportul dintre cotizanți și beneficiari. Când s-au introdus aceste sisteme, la sfârșitul secolului XIX, natalitatea era mai ridicată, intrarea pe piața muncii se făcea mai devreme, iar speranța de viață era mai redusă decât în prezent.

În cazul României, în 1990, raportul dintre cotizanți și beneficiari era de aproape de 3,8 la 1. În prezent, acest raport este aproximativ de 1 la 1, fără semne de ameliorare, dimpotrivă: peste mai puțin de un deceniu vor ieși la pensie generațiile numeroase, născute în anii 1960, iar pe piața muncii vor intra generațiile reduse ca număr născute după 1990.

În urmă cu un deceniu, pe website-ul Casei Naționale de Pensii, acest lucru era recunoscut, la fel și consecințele sale: „În întreaga lume, **dificultățile financiare** cu care se confruntă sistemele de asigurări sociale sunt generate, în principal de **îmbătrânirea populației**, iar pentru echilibrarea bugetară se adoptă măsuri de creștere a contribuțiilor sau de reducere a cuantumului prestațiilor, fie o combinație a acestora”. (Sublinieri în original). Este regretabil că această precizare nu mai figurează pe versiunea actualizată a site-ului.

„O lectură atentă a paragrafului precedent evidențiază nu numai recunoașterea caracterului inevitabil al creșterii costurilor și reducerii beneficiilor aferente sistemului de pensii prin repartitie, ci și un alt element esențial, ale cărui implicații sunt ignorate în discursul public. Îmbătrânirea populației nu înseamnă altceva decât că bunicii și părinții noștri precum și noi înșine trăim mai mult. Dacă un lucru atât de extraordinar creează „dificultăți financiare” unui sistem, înseamnă că problema este de fapt tocmai sistemul și concepția lui, nu oamenii care „îndrăznesc” să trăiască mai mult. **Un sistem pentru care o viață mai lungă reprezintă o dificultate nu trebuie salvat sau reparat, ci trebuie înlocuit complet.**” (Nechita, 2015: 47-51)

Cele mai frecvente argumente aduse de partizanii menținerii Pilonului 1 sunt următoarele: siguranța oferită de garanția statului, echitatea inter-generațională, solidaritatea inter-generațională și dificultatea finanțării tranziției spre un sistem bazat integral pe capitalizare.

Argumentul siguranței oferite de garanția statului nu este foarte convingător într-o țară ca România, unde hiperinflația anilor 1990 a expropriat economiile populației (în conturi bancare, la bănci de stat) și a pauperizat generații de pensionari, care primeau o pensie denominată într-o monedă care se deprecia de la o zi la alta, fără ca indexările să poată ține pasul cu inflația). Acest lucru s-a întâmplat deși dreptul la pensie era garantat atât de Constituția Republicii Socialiste România (Art. 20) (Camera Deputaților, 2022b) cât și de cea adoptată după căderea regimului comunist (Art. 47) (Camera Deputaților, 2022c). Este adevărat, în nici unul din cazuri nu era precizată puterea de cumpărare a pensiei garantate.

Invocarea echității este mai degrabă împotriva unui sistem în care pensiile unor persoane cu niveluri salariale similare depinde semnificativ de profesia avută și de anul calendaristic de pensionare, nu de nivelul contribuțiilor. Echitatea este umbră de multitudinea de profesii în care este posibilă pensionarea la vârste cu 10-15 ani mai devreme decât în cazul majorității cotizanților, cu pensii de câteva ori mai mari decât media. Echitatea ar fi și mai greu de dovedit dacă s-ar ține cont de speranța de viață după vârsta de pensionare, de regulă mai redusă la persoanele cu venituri mici. În caz de deces prematur (înainte sau după ieșirea la pensie), sistemul nu permite transmiterea unei moșteniri sau a pensiei cuvenite, ci doar, în anumite condiții, o pensie de urmaș.

Solidaritatea inter-generațională nu poate fi rezultatul unui sistem care transferă (forțat și netransparent) resurse de la o generație la alta. Dimpotrivă, el presupune acea solidaritate, iar dacă transferurile ajung să fie excesive și arbitrare, sistemul amenință solidaritatea inter-generațională pe care pretinde că o întărește.

Argumentul dificultății finanțării tranziției pare mai convingător: dacă generația actuală contribuie în conturile individuale, cum se plătesc pensiile vârstnicilor de azi și ai viitorilor pensionari care nu apucă să-și constituie un fond de pensii suficient? Datoria publică ar exploda, nu-i așa? Realitatea este că acea datorie publică există deja: ea nu este explicită, ca la sumele împrumutate de guverne, ci este sub forma unor promisiuni făcute de state pensionarilor actuali și viitori. Această datorie implicită nu poate fi decât estimată, în baza unor ipoteze privind speranța de viață, natalitatea, PIB, veniturile etc.

Datoria publică implicită a sistemului public de pensii era echivalentă cu 185% PIB în 2015

Cea mai recentă estimare disponibilă a datoriei implicite aferente sistemului de pensii este din 2015 și se găsește (nu ușor) pe site-ul INS (nu pe cel al Casei Naționale de Pensii). Potrivit acestei estimări, „drepturile de pensie acumulate la sfârșitul anului 2015” erau de 1.320.173,4 milioane lei (INS, 2018), adică echivalentul a 185% din PIB-ul din anul respectiv (INS, 2022g).

Prin urmare, nu tranziția de la repartitie la capitalizare generează datoria publică. Ea există deja ca urmare a angajamentelor din trecut. Ea doar devine explicită, transparentă. Discuțiile despre finanțarea tranziției ar necesita un studiu separat, dar din experiențele care există până în prezent, putem identifica cel puțin patru surse principale: venituri din privatizări (inclusiv concesionare de resurse naturale), din contribuțiile celor care ies din sistem (care continuă să plătească o contribuție la sistemul prin repartitie, ca un fel de „răscumpărare” a libertății lor), prin datorie publică explicită (probabil jumătate din costuri) și prin reducerea risipei guvernamentale. Modificarea sistemului incitativ ar fi de natură să stimuleze creșterea economică, ușurând astfel povara tranziției.

Cât de eficientă este contribuția la sistemul public de pensii?

Această comparație nu este ușor de realizat din mai multe motive. Mai întâi, salariatul nu cunoștea valoarea totală a contribuțiilor pentru pensie care erau acoperite din valoarea muncii sale, deoarece până în 2017 în România, ca și în alte țări, costul total al protecției sociale era ascuns în mare măsură. Pe fluturașul său de salariu apăreau doar contribuțiile sociale ale angajatului, el neavând cunoștință de contribuțiile sociale zis „ale angajatorului” (de circa 2-3 ori mai mari) și care erau acoperite de fapt tot prin productivitatea muncii proprii.

A doua dificultate este compararea unui scenariu real (contribuția la Pilonul 1 și promisiunea unei pensii viitoare, stabilită în prezent la un anumit nivel) cu un scenariu ipotetic (contribuții în conturi individuale la un fond de pensii de tip Pilon 2, în schimbul unei pensii care va depinde de randamentul plasamentelor bursiere).

Tabel 6. Portofoliu ipotetic rezultat din capitalizarea contribuțiilor la Pilonul 1

Anul	Câștigul salarial mediu brut	Punct pensie	Rate C.A.S. la P1 (%)	Rate C.A.S. la P2 (%)	Valoarea contribuțiilor anuale la P1	Valoarea în 2022 a unui portofoliu care ar fi colectat contribuțiile la P1 și capitalizat cu randamentul mediu al P2
2008	1.761	698	26,88%	2,00%	5.679	16.296
2009	1.845	733	29,03%	2,00%	6.426	33.398
2010	1.902	733	28,80%	2,50%	6.573	49.622
2011	1.980	733	28,30%	3,00%	6.724	65.015
2012	2.063	733	27,80%	3,50%	6.882	79.628
2013	2.163	762	27,30%	4,00%	7.086	93.582
2014	2.328	791	26,80%	4,50%	7.487	107.256
2015	2.555	830	21,30%	5,00%	6.531	118.318
2016	2.809	872	21,20%	5,10%	7.146	129.545
2017	3.223	1.000	21,20%	5,10%	8.199	141.492
2018	4.357	1.100	21,25%	3,75%	11.110	156.507
2019	4.853	1.265	21,25%	3,75%	12.375	172.019
2020	5.213	1.442	21,25%	3,75%	13.293	187.472
2021	5.535	1.442	21,25%	3,75%	14.114	202.690

Surse: INS, Casa Națională de Pensii Publice, calculele autorilor

Din acest motiv, am ales să comparăm cele două sisteme doar pe perioada când ele au existat simultan, adică din 2008 până în 2021. Tabelul 6 evidențiază contribuțiile la Pilonul 1 al unui salariat care, în toată această perioadă, a fost remunerat cu salariul mediu. Potrivit legislației actuale, un salariat plătit cu salariul mediu pe parcursul întregului său stagi de contribuție de 35 de ani ar fi îndreptățit să primească o pensie egală cu „un punct de pensie”, al cărui nivel este stabilit prin lege. În 2022, punctul de pensie este egal cu 1586 lei.

Aplicând formula de calcul pentru perioada 2008-2021, **pensia lunară aferentă asigurată de Pilonul 1 ar fi de 634 lei** (1586x14/35). În realitate, ea ar fi mai mică pentru un stagi incomplet de cotizare.

Dacă acest salariat mediu ar fi avut însă posibilitatea de a depune toate aceste contribuții în pilonul 2, valoarea lor cumulată la sfârșitul anului 2021 s-ar fi ridicat la un portofoliu de 202.690 lei, în ipoteza unui randament nominal de 7,82%, egal cu randamentul mediu al fondurilor de pensii din Pilonul 2 din țara noastră. Presupunând același randament mediu și în continuare, această sumă ar genera un venit anual de 16.863 lei. Aceasta înseamnă că dacă ar fi fost acumulate și capitalizate în Pilonul 2 toate contribuțiile, pensia lunară al acestui portofoliu s-ar ridica la 1321 lei, păstrând neatins portofoliul acumulat, acesta rămânând moștenire. (Există și varianta diminuării lui progresive, pentru a permite cheltuieli mai mari, dar cu riscul de a rămâne fără surse de venit, sau varianta de a fi transformat într-o rentă viageră, care ar permite o pensie mai ridicată, dar fără posibilitate de moștenire în acest din urmă caz).

În ipotezele simplificate, la contribuții egale, **nivelul pensiei tip Pilon 2 este mai mult decât dublul celui aferent Pilonului 1**. Pe termen mai lung, acest ecart s-ar mări deoarece capitalizarea contribuțiilor ar spori sumele acumulate mai mult decât ar putea crește punctul de pensie în situația demografică din țara noastră.

Hiperinflația din România anilor 1990 a șters efectiv economiile românilor. Atunci, majoritatea erau sub formă de economii la CEC sau la bănci. Și investițiile în obligațiuni sunt vulnerabile la inflație deoarece chiar dacă dobânda lor este indexată cu inflația, valoarea lor nominală își va pierde din puterea de cumpărare. Acțiunile oferă o protecție mai ridicată împotriva inflației prin faptul că ele reprezintă un drept de proprietate asupra unor companii, ele sunt tranzacționate la o valoare de piață re-evaluată în permanență în funcție de perspectivele de profit ale firmelor, care integrează în prețuri inflația anticipată. Altfel spus, prețul acțiunilor va fi re-evaluat pentru a integra inflația și a compensa măcar parțial pierderea puterii de cumpărare a banilor.

Recomandări

Relaxarea rezonabilă a restricțiilor de portofoliu la Pilonul 2.

În prezent, investițiile sunt limitate (cu foarte puține excepții) la piețele reglementate din UE și Spațiul Economic European, ceea ce exclude multe alte piețe reglementate din OECD, cu potențial de creștere mai ridicat. Limita maximă a investițiilor în acțiuni este de 50%, iar cea în titluri de stat este de 70% (cea în obligațiuni municipale, separat de precedentă, este de 30%). Având în vedere că pe termen lung (peste 15 ani) investițiile în acțiuni aduc randamente mai ridicate decât obligațiunile, această asimetrie este greu de justificat, cel puțin pentru categoria fondurilor de pensii „dinamice” (doar un fond este în această situație). Cu toate acestea, în 2020, Autoritatea de Supraveghere Financiară a ales să autorizeze depășirea temporară a plafonului pentru investițiile în titluri de stat, nu în acțiuni.

Cerințele privind rentabilitatea minimă sunt verificate trimestrial și, dacă nu sunt îndeplinite timp de 4 semestre consecutiv, Comisia de Supraveghere retrage autorizația de funcționare (Autoritatea de Supraveghere Financiară, 2010: art. 11). Aceste cerințe, combinate cu alte incitații reglementare, fac ca portofoliul fondurilor de pensii private să fie alcătuit într-o proporție de peste 2/3 din titluri de stat și ale autorităților locale. Asigurarea unui randament minim an de an are ca efect reducerea randamentului mediu pe termen lung.

Creșterea plafonului de deductibilitate fiscală pentru contribuțiile la Pilonul 3

Contribuția voluntară la Pilonul 3 este deductibilă fiscal (nesupusă contribuțiilor sociale și impozitului pe venit), dar numai în limita de 400 euro/an. Ea a fost stabilită la momentul adoptării legii 411/2004. În 2008, când ea a fost în sfârșit aplicată, această limită reprezenta un pic mai puțin decât salariul mediu brut lunar. Acest plafon al deductibilității nu a fost revizuit de atunci, iar în prezent, datorită creșterii veniturilor populației, el reprezintă doar puțin peste o treime din salariul mediu brut lunar.

Revizuirea restricțiilor și obligațiilor de informare ale fondurilor private de pensii (Pilon 2)

Administratorii fondurilor private de pensii comit o eroare strategică prin modul superficial în care realizează comunicarea cu clienții lor. Spre exemplu, informarea primită lunar de către unul dintre autori este limitată la următorul text: „*Fondul X a înregistrat în contul Dvs. la data de 19.11.21 contribuția brută lunară de Y lei. Astfel ați acumulat în total Z unități de fond*”. Pe contul său individual, consultabil online, există informațiile privind contribuțiile lunare pentru întreaga perioadă și sinteza valorii portofoliului. Documentul se poate exporta în Excel și prelucra pentru calculul randamentului, pentru a face eventual unele estimări pentru viitor. Este, însă, puțin probabil ca acest efort să fie făcut de marea majoritate a celor 8 milioane de cotizanți (Casa Națională de Pensii Publice, 2022a). Poate că administratorii fondurilor de pensii nu consideră necesar să facă eforturi suplimentare pentru a informa o clientelă mai mult sau mai puțin captivă.

Faptul că informația furnizată de administratorii fondurilor este redusă cantitativ și calitativ ar putea fi explicat prin restricțiile impuse de către Autoritatea de Supraveghere Financiară (Autoritatea de Supraveghere Financiară, 2014). Totuși, analiza normelor publicate nu indică o restricționare explicită, alta decât interzicerea de comparații între randamentele fondurilor. (Nu este interzisă explicit comparația cu media randamentelor, de exemplu). Poate că există alte norme care nu sunt publicate pe site sau ASF are mijloace informale de a descuraja informarea publicului, sau poate chiar adopta sancțiuni abuzive.³¹

Fără o conștientizare a existenței și mărimii dreptului de proprietate de către cotizanți, există riscul ca autoritățile să speculeze lipsa de informare și să naționalizeze fondurile acumulate în Pilonul 2, cum s-a întâmplat în Polonia și Ungaria.

Centrarea discuțiilor pe tranziția completă către capitalizare

Primul pas este informarea publicului cu privire la situația reală a sistemului de pensii (combinată cu un minim de educație financiară). Informările oferite de Casa Națională de Pensii Publice cu privire la

³¹ Spre exemplu, în 2017, NN Pensii a transmis clienților o informare despre existența în spațiul public a unor discuții privind o eventuală decizie de naționalizare a Pilonului 2 și recomanda acestora să se informeze. Reacția ASF a fost foarte rapidă: i-a retras licența doamnei Raluca Țintoiu, director general al NN Pensii. Chiar dacă ea a câștigat ulterior procesul cu ASF, reputația i-a rămas afectată. Dumitrache, Adrian, 2018. Țintoiu, subiectul celei mai dure amenzi aplicate pe fondul scandalului politic privind naționalizarea pensiilor private, a câștigat procesul cu ASF. Posibilitate de atac. <https://www.profit.ro/povesti-cu-profit/financiar/asigurari/ultima-ora-tintoiu-subiectul-celei-mai-dure-amenzi-aplicate-pe-fondul-scandalului-politic-privind-nationalizarea-pensiilor-private-a-castigat-procesul-cu-asf-posibilitate-de-atac-18580712>

contribuțiile depuse printr-un cont administrat online sunt un pas în direcția bună (Casa Națională de Pensii Publice, 2022b).

Un alt pas important este actualizarea estimărilor privind cuantumul datoriei publice implicite aferente sistemului public de pensii, comunicarea și afișarea lor alături de datoria publică explicită, pe mai multe site-uri oficiale (Ministerul Finanțelor, Banca Națională a României etc.) nu doar în cotloanele INS.

Din păcate, cele spuse de unul dintre autori în momentul lansării fondurilor private de pensii rămân în continuare valabile:

„Abandonarea completă a sistemului de pensii prin repartitie și trecerea la sistemul prin capitalizare, dublată de asumarea de către stat a "datoriei publice" către actualii pensionari, ar reprezenta adevărata reformă a pensiilor din România. [...] Soluția ar presupune calculul obligațiilor explicite și implicite asumate de statul român față de pensionari și angajați. Acestea ar fi asumate în mod explicit și recunoscute ca o datorie publică. Rambursarea acesteia, etalată în timp, ar fi realizată de către toți cetățenii. „Prețul” plătit de cetățeni ar fi astfel explicit și nu mascat, ca acum. El ar fi prețul ieșirii din capcana repartiției și al câștigării autonomiei față de stat.”³²

³² Nechita, Radu. 2007. Rol decorativ pentru fondurile de pensii, Săptămâna Clujeană, 14 mai 2007.

Concluzii

Multe taxe sunt introduse cu motivația utilității publice, a sănătății publice, a interesului cetățeanului sau a îndeplinirii altor obiective importante de natură socială. De multe ori, în urma unei analize mai atente constatăm că principalul, și uneori singurul, obiectiv pe care îl îndeplinesc în realitate este acela al colectării de venituri la bugetul de stat.

Chiar și în situația în care acceptăm obiectivele taxării ca fiind legitime, și am identifica situații în care aceste obiective ar fi îndeplinite în totalitate în urma taxării, în ultimă instanță realitatea este că taxarea reduce puterea de cumpărare a cetățenilor.

Mai mult, taxarea este completată de reglementări non-fiscale, ce îngreunează activitatea agenților economici sau creează bariere la intrarea pe piață a unor noi operatori. Aceasta conduce la prețuri mai mari și competitivitate mai redusă pe piața internațională. În domeniul energiei statul crește în această perioadă nivelul de reglementare și nivelul de taxare ceea ce va duce la creșterea costurilor. Plafonarea menține artificial prețurile scăzute în prezent, însă face acest lucru transferând costurile respective către viitor, fie direct, prin compensare, fie indirect, prin pierderea de competitivitate menționată anterior.

Deși reglementările din sectorul telecomunicațiilor sunt variate, în practică ele nu îngreună concurența. Și în acest caz, consumatorii au de câștigat pentru că nivelul de reglementare este mai redus, barierele la intrarea pe piață au fost foarte puține înainte de înființarea ANCOM, iar produsele și serviciile nu sunt suprataxate.

Un număr mare dintre cetățenii români ce au dificultăți în asigurarea unui trai decent sunt pensionari. Această situație este o consecință directă a structurii sistemului de pensii de stat, care le oferă sume relativ mici în comparație cu valoarea contribuțiilor pe care aceștia le-au plătit pe perioada vieții lor active. Dacă acestea ar fi investite într-un sistem de pensii cu capitalizare, pensiile rezultate ar fi mult mai mari.

Inflația reprezintă un factor negativ cu impact major asupra cetățenilor, care îi afectează însă cel mai tare pe cei cu veniturile cele mai mici. Temperarea inflației este esențială pentru protejarea economiilor și bunăstării populației. Dincolo de măsurile de politică monetară trebuie folosite în cel mai scurt timp posibil și toate instrumentele non-monetare pe care le avem la dispoziție pentru a nu periclita nivelul de trai.

Bibliografie

Autoritatea de Supraveghere Financiară (2010) *Norma nr. 7/2010 privind ratele de rentabilitate ale fondurilor de pensii administrate privat*. Disponibil la:

<https://asfromania.ro/uploads/articole/attachments/609d2ab79cb9d250679616.pdf>, Art. 11.
(Accesat: 17.11.2022)

Autoritatea de Supraveghere Financiară (2014) *Norma 8/2007 privind informațiile conținute în materialele publicitare referitoare la fondurile de pensii administrate privat și administratorii acestora*. Actualizată 2014. Disponibil la:

<https://asfromania.ro/uploads/articole/attachments/609d320237a8c246250555.pdf> (Accesat: 17.11.2022)

BNR (2022) *Proiecția inflației anuale a prețurilor IPC și intervalul de incertitudine asociat*. Disponibil la <https://bnr.ro/Proiectii-BNR-4351.aspx> (Accesat: 29.11.2022)

Camera Deputaților (2022a) *Lege nr.411 din 18 octombrie 2004 privind fondurile de pensii administrate privat*. Disponibil la: https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act?ida=53022

Textul integral, actualizat în 2022, poate fi descărcat aici: <https://singur-in-instanta.ro/Legea-nr-411-2004-privind-fondurile-de-pensii-administrate-privat-republicata> (Accesat: 17.11.2022)

Camera Deputaților (2022b) *Constituția Republicii Socialiste România din 1965*. Textul actului republicat în Buletinul Oficial. Nr. 65/29 oct. 1986. Disponibil la:

https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?id=37735 (Accesat: 23.11.2022)

Camera Deputaților (2022c) *Constituția României*. Disponibil la:

<https://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339> (Accesat: 23.11.2022)

Casa Națională de Pensii Publice (2022a). *Statistici / Indicatori statistici Pilon II*. Disponibil la:

<https://www.cnpp.ro/indicatori-statistici-pilon-ii> (Accesat: 18.11.2022)

Casa Națională de Pensii Publice (2022b). Disponibil la:

<https://www.cnpp.ro/web/guest/autentificare> (Accesat: 18.11.2022)

Comisia Europeană (2022) *Excise Duty on Alcohol*. Disponibil la:

https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation-1/excise-duties/excise-duty-alcohol_en (Accesat: 25.11.2022)

Consiliul Concurenței (2022) *Studiu privind analiza asimetriei/simetriei transmițerii în prețul final (la pompă) a evoluțiilor cotațiilor Platts*. Disponibil la: <http://www.consiliulconcurentei.ro/wp-content/uploads/2022/09/Analiza-carburanti-.pdf> (Accesat: 28.11.2022)

CURS (2022) *Sondaj de opinie, 8-22 septembrie 2022*. Disponibil la: <https://curs.ro/wp-content/uploads/2022/09/national-septembrie-2022-2.pdf> (Accesat: 27.11.2022)

Curtea de Conturi Europeană (2021), *Sprijinul acordat de UE sectorului turismului : este nevoie de o orientare strategică nouă și de o abordare mai bună în materie de finanțare*. Disponibil la:

https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_27/SR_EU-invest-tourism_RO.pdf (Accesat: 26.11.2022)

Eurostat (2019) *Frequency of drinking sugar-sweetened soft drinks by sex, age and educational attainment level*, HLTH_EHIS_FV7E

Eurostat (2022a) *EU energy mix and import dependency*. Disponibil la:
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_energy_mix_and_import_dependency (Accesat: 24.11.2022)

Eurostat (2022b) *HICP - monthly data (index) – Wired telephone services*

Eurostat (2022c) *HICP - monthly data (index) – Internet access provision services*

Eurostat (2022d) *HICP - monthly data (index) – All items*

Guvernul României (2022) *Ordonanță nr. 16/2022 din 15 iulie 2022 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal, abrogarea unor acte normative și alte măsuri financiar-fiscale*. Disponibil la: https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/OG_16_2022.pdf (Accesat: 24.11.2022)

INS (2018) *Produse statistice / Date / Drepturi de pensie acumulate*. (Ultima actualizare 15 martie 2018). Disponibil la: <https://insse.ro/cms/ro/content/drepturi-de-pensie-acumulate> (Accesat: 04.11.2022)

INS (2021). *Consumul de băuturi, în anul 2020*. Disponibil la:
<https://insse.ro/cms/ro/content/consumul-de-b%4%83uturi-%C3%AEn-anul-2020> (Accesat: 26.11.2022)

INS (2022a) *IPC – serie de date anuală*. Disponibil la
<https://insse.ro/cms/ro/content/ipc%E2%80%93serie-de-date-anuala> (Accesat: 26.11.2022)

INS (2022b). *Inflația și evoluția prețurilor de consum: octombrie 2022*. Disponibil la:
https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/ipc10r22.pdf (Accesat: 17.11.2022)

INS (2022c). *Inflația și evoluția prețurilor de consum: octombrie 2022*.
https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/ipc10r22.pdf (Accesat: 17.11.2022)

INS (2022d) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației, în anul 2021*.
https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/coordonate_ale_nivelului_de_trai_in_romania_2021.pdf (Accesat: 18.11.2022)

INS (2022e) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației, în anul 2021*.
https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/coordonate_ale_nivelului_de_trai_in_romania_2021.pdf (Accesat: 18.11.2022)

INS (2022f) *Buletin Statistic de Industrie / Industry Statistical Bulletin, Nr 9/2022*. Disponibil la:
https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/buletin_statistic_de_industrie_nr09_2022.pdf (Accesat: 29.11.2022)

INS (2022g) *Produsul Intern Brut*. Disponibil la: <https://insse.ro/cms/ro/content/produsul-intern-brut> (Accesat: 25.11.2022)

Lee, M.M., Falbe, J., Schillinger, D., Basu, S., McCulloch, C.E., Madsen, K.A (2018). Sugar-Sweetened Beverage Consumption 3 Years After the Berkeley, California, Sugar-Sweetened Beverage Tax. *Am J Public Health* 109(4):637-9.

Ministerul Finanțelor (2022a) *Regim accize*. Disponibil la: <https://mfinante.gov.ro/domenii/fiscalitate/impozite-si-taxa/regim-accize> (Accesat: 17.11.2022)

Ministerul Finanțelor (2022b) *Informații contribuabili*. Disponibil la: <https://mfinante.gov.ro/domenii/informatii-contribuabili> (Accesat: 28.11.2022)

Monitorul Oficial (2015) *LEGE nr. 95 din 14 aprilie 2006 (**republicată**) privind reforma în domeniul sănătății*. Disponibil la: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/71139> (Accesat: 04.11.2022)

Nechita, R. (2015), Sistemul public de pensii din România: Cum să ieșim dintr-un joc piramidal aproape de sfârșit?. *Revista Sinteză* 47:47-51.

Oficiul National al Registrului Comerțului (2022). Disponibil la: <https://portal.onrc.ro> (Accesat: 25.11.2022)

OMS (2022a) *Sugar-sweetened beverage taxes in the WHO European Region: success through lessons learned and challenges faced*. Disponibil la: <https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2022-4781-44544-63081> (Accesat: 17.11.2022)

OMS (2022b). WHO European Regional Obesity Report. Disponibil la: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/353747/9789289057738-eng.pdf> (Accesat: 17.11.2022)

Ookla (2022) *The Speedtest Global Index*. Disponibil la: <https://www.speedtest.net/global-index> (Accesat: 24.11.2022)

Organizația Mondială a Turismului (2022). *International Tourism and Covid-19*. Disponibil la: <https://www.unwto.org/tourism-data/international-tourism-and-covid-19> (Accesat: 26.11.2022)

Paul, M., Sharma, P. (2019), *Inflation Rate and Poverty: Does Poor become Poorer with Inflation?*. Disponibil la: <https://ssrn.com/abstract=3328539> (Accesat: 20.11.2022)

Pell, D., Mytton, O., Penney, T.L., Briggs, A., Cummins, S., Penn-Jones, C., Rayner, M., Rutter, H., Scarborough, P., Sharp, S.J., Smith, R.D., White, M., Adams, J. (2021) *Changes in soft drinks purchased by British households associated with the UK soft drinks industry levy: controlled interrupted time series analysis*. Disponibil la: <http://dx.doi.org/10.1136/bmj.n254> (Accesat: 20.11.2022)

PWC (2022) *Impactul socio-economic și climatic al sectorului silvic și al industriilor bazate pe lemn din România*. Disponibil la: https://pro-lemn.ro/wp-content/uploads/2022/09/Sinteza-raport_Impactul-socio-economic-si-climatic_Final.pdf English version: Socio-economic and climate

impact of the forestry and wood processing industries in Romania, https://pro-lemn.ro/wp-content/uploads/2022/11/Sinteza-raport_Impactul-socio-economic-si-climatic_Traducere-EN.pdf (Accesat: 26.11.2022)

Sinea, A., Vornicu-Chira, A., Jiglău, G. (2022) Energy poverty in buildings in Romania. Disponibil la: https://www.democracycenter.ro/application/files/7916/2686/2125/Energy_poverty_buildings_-_report.pdf (Accesat: 12.11.2022)

Snowdon, C. (2013) The Proof of the Pudding, IEA Current Controversies Paper nr. 42. Disponibil la: <https://iea.org.uk/wp-content/uploads/2016/07/The%20Proof%20of%20the%20Pudding.pdf> (Accesat: 04.11.2022)